



—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного адміністративного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за листопад 2022 року

ЗМІСТ

I. Справи, розглянуті судовою палатою з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів	4
1. Оподаткування	4
1.1. Про визначення поняття зворотних і безповоротних відходів лісового господарства	4
1.2. Про встановлення ставки земельного податку	5
1.3. Про порядок контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки	7
1.4. Про оподаткування доходу, отриманого від надання маркетингових послуг	9
1.5. Про застосування штрафу за порушення строку сплати узгодженого грошового зобов'язання	10
1.6. Про зобов'язання подати декларацію про валютні цінності та інше майно, яке перебуває за межами України	12
1.7. Про реєстрацію податкових накладних та розрахунків коригування за спеціальним режимом оподаткування у сфері сільського господарства	14
1.8. Про визначення середньої митної вартості імпортованого природного газу	16
1.9. Про реєстрацію акта інвентаризації обсягів залишку пального протягом операційного дня	18
1.10. Про зменшення прямих матеріальних витрат на вартість зворотних відходів, отриманих у процесі виробництва	20
1.11. Про оподаткування об'єктів нерухомості, які розташовані на тимчасово окупованій території та/або території населених пунктів на лінії зіткнення	21
2. Митна справа	23
2.1. Про митний режим тимчасового ввезення флексітанка з умовним повним звільненням його від оподаткування митними платежами	23
2.2. Про визначення коду товару під час митного оформлення імпортованого знежиреного соєвого борошна	24
II. Справи, розглянуті судовою палатою з розгляду справ щодо захисту соціальних прав	27
1. Судові рішення, ухвалені судовою палатою з розгляду справ щодо захисту соціальних прав	27
1.1. Про право прокурора на звернення до адміністративного суду з позовом для захисту інтересів держави у сфері дотримання процедури надання спеціального дозволу на користування надрами	27

2. Судові рішення, ухвалені колегіями суддів судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав	30
2.1. Про підстави для анулювання ліцензії на право роздрібної торгівлі паливом	30
2.2. Про відсутність в органів територіальної громади обов'язку щодо добудови об'єктів незавершеного будівництва за кошти місцевого бюджету	33
2.3. Про випадки застосування меж і режимів використання зон охорони пам'яток історичних ареалів	36
2.4. Про виплату одноразової грошової допомоги в більшому розмірі у зв'язку із зміною причинного зв'язку захворювання, отриманого поліцейським, на підставі судового рішення, а не за наслідком повторного медичного огляду медико-соціальної експертної комісії	39
2.5. Про відповідність квартирної обліку внутрішньо переміщеної особи із числа учасників бойових дій як обов'язкової вимоги для отримання компенсації за належні для отримання жилі приміщення	43
2.6. Про право на отримання одноразової грошової допомоги членами сім'ї померлого військовослужбовця	46
2.7. Про обов'язок органів Держпраці проводити перевірку суб'єктів господарювання на виконання нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю	48
III. Справи, розглянуті судовою палатою з розгляду справ щодо виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян	52
1. Про економічну обґрунтованість встановлення єдиного тарифу на електроенергію для споживачів незалежно від типу кухонної плити, яка ними використовується (газова чи електрична плита)	52
2. Про порядок встановлення факту реєстрації політичної партії	54
3. Про обов'язковість встановлення замовником кваліфікаційного критерію – документальне підтвердження наявності обладнання, матеріально-технічної бази та технологій	57
4. Про порядок оскарження рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України або до суду	62
5. Про порядок застосування процедури припинення повноважень члена НКРЕКП внаслідок ротації	66

I. Справи, розглянуті судовою палатою з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів

1. Оподаткування

1.1. Про визначення поняття зворотних і безповоротних відходів лісового господарства

Відходи є зворотними, якщо від їх використання можна отримати економічну вигоду. Відходи, що не можуть бути використані або реалізовані, вважаються безповоротними і входять до собівартості виготовленої продукції

03 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління Державної податкової служби у Рівненській області на постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 02 липня 2020 року у справі № 460/2746/19 за позовом Державного підприємства «Остківське лісове господарство» до Головного управління Державної податкової служби у Рівненській області про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Контролюючий орган за результатами перевірки встановив, що платник не здійснив коригування виробничої собівартості послуг із вирубування лісу головного користування на вартість зворотних відходів та супутньої продукції. Не погоджуючись з таким висновком, платник указав, що під час виробництва готової продукції було отримано відходи (порубкові рештки), непридатні для реалізації чи використання у власній господарській діяльності, які є безповоротними відходами та не визнаються активами підприємства, тому порубкові рештки було безпідставно оцінено за вартістю дров. Платник обліковував порубкові рештки на позабалансовому рахунку 026, що підтверджено нарядами-актами на виконання робіт із заготівлі порубкових решток (хворосту та сучків) та актами на списання з позабалансового рахунку 026 порубочних решток. Було підтверджено факт знищення платником порубкових решток без їхнього використання у подальшій господарській діяльності підприємства.

Рівненський окружний адміністративний суд рішенням від 13 січня 2020 року відмовив у задоволенні позову. Суд першої інстанції дійшов висновку, що було підтверджено факт подвійного включення платником до загальних витрат саме тих видатків, що були понесені за операціями з реалізації пільгових дров для ветеранів-пенсіонерів та не дотримано граничних термінів сплати податку на доходи фізичних осіб та військового збору. Платник не здійснив коригування виробничої собівартості послуг із вирубування лісу головного користування на вартість зворотних відходів та супутньої продукції.

Восьмий апеляційний адміністративний суд скасував рішення суду першої інстанції, частково задовольнивши позовні вимоги. Суд апеляційної інстанції дійшов

висновку, що відходи є зворотними, якщо від їхнього використання можна отримати економічну вигоду. Якщо відходи не можуть бути використані або реалізовані, то вважаються безповоротними і належать до собівартості виготовленої продукції.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржуване судове рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Відходи є зворотними, якщо від їх використання можна отримати економічну вигоду. Відходи, що не можуть бути використані або реалізовані, вважаються безповоротними і входять до собівартості виготовленої продукції.

Основним способом знищення порубкових решток платником є їхнє спалювання, що підтверджено актами на списання, нарядами-актами на виконання робіт та оборотно-сальдовими відомостями по рахунку 026. Указаний спосіб очищення лісосік вказано у лісорубних квитках. Рентна плата за ці об'єкти не нараховується.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 3 листопада 2022 року у справі № 460/2746/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107105418>.

1.2. Про встановлення ставки земельного податку

Використання землі в Україні є платним попри обставини оформлення прав на неї відповідно до вимог законодавства. У разі відсутності вмотивованих причин та без встановлення дійсного податкового обов'язку платника в межах правовідносин виходом суду за межі позовних вимог є зміна суми податкового зобов'язання у справі за позовом про скасування податкового повідомлення-рішення в частині визначення суми податкового зобов'язання із земельного податку для фізичних осіб у відповідному розмірі

04 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління Державної фіскальної служби у м. Києві на постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 02 квітня 2019 року у справі № 826/4734/18 за позовом платника до Головного управління Державної фіскальної служби у м. Києві про часткове скасування податкового повідомлення-рішення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Контролюючий орган на підставі пункту 286.5 статті 286 Податкового кодексу України визначив суму податкового зобов'язання із земельного податку для фізичних осіб, що одержали право приватної власності на земельні ділянки згідно з договорами купівлі-продажу. Платник, не погоджуючись з висновками контролюючого органу, вказав, що нормативний акт Київської міської ради, відповідно до якого розраховувався розмір земельного податку, було визначено незаконним і скасовано, у зв'язку з чим сплачений земельний податок підлягає перерахунку.

Окружний адміністративний суд м. Києва рішенням від 12 листопада 2018 року відмовив у задоволенні позову. Суд першої інстанції дійшов висновку, що на час розгляду вказаної справи у суді не скасований і є чинним пункт 5.4 Положення про плату за землю в м. Києві, яке є додатком 3 до рішення Київської міської ради від 23 червня 2011 року № 242/5629 «Про встановлення місцевих податків і зборів в м. Києві» в редакції рішення Київської міської ради від 28 січня 2015 року № 58/923 «Про внесення змін до рішення Київської міської ради від 23 червня 2011 року № 242/5629» з урахуванням рішення Київської міської ради від 23 лютого 2017 року № 1005/2009 (далі – Положення), яким встановлено плату за користування земельними ділянками, що використовуються юридичними і фізичними особами, зокрема, у разі переходу права власності на будівлі, споруди (їхні частини), але право власності на які або право оренди яких в установленому законодавством порядку не оформлено (крім комунальної власності), в розмірі 3% від нормативної грошової оцінки земельних ділянок.

Шостий апеляційний адміністративний суд скасував рішення суду першої інстанції та прийняв нове про задоволення позовних вимог у частині визначення суми податкового зобов'язання із земельного податку для фізичних осіб. Суд апеляційної інстанції постановив, що постановою Окружного адміністративного суду м. Києва від 27 квітня 2017 року у справі № 826/10434/16, яка набрала законної сили 27 червня 2017 року, було визнано незаконним і таким, що не відповідає правовому акту вищої юридичної сили, пункт 5.6 Положення, який у 2017 році був тотожним до пункту 5.4 Положення.

Верховний Суд частково задовольнив касаційну скаргу, скасувавши оскаржуване судове рішення та направивши справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Визнання незаконним пункту 5.6 (пункту 5.4 у редакції 2017 року) Положення не звільняє платника від обов'язку зі справляння земельного податку, як і не наділяє правом з визначення ставки такого податку на власний розсуд. Пункт 5.6 (пункт 5.4 у редакції 2017 року) Положення втратив чинність з 27 червня 2017 року (дати набрання законної сили судовим рішенням у справі № 826/10434/16). Саме з цієї дати застосування цього пункту для визначення податкового зобов'язання із земельного податку є безпідставним.

Використання землі в Україні є платним попри обставини оформлення прав на неї відповідно до вимог законодавства. Вирішуючи питання щодо ставки земельного податку, яку мав би застосовувати платник після визнання незаконним пункту 5.6 (пункту 5.4 у редакції 2017 року) Положення, потрібно керуватися загальним пунктом 5.1 Положення, який установлює ставку податку на рівні 1% від нормативної грошової оцінки земельної ділянки.

У разі відсутності умотивованих причин та без встановлення дійсного податкового обов'язку платника в межах правовідносин, виходом суду за межі позовних вимог є зміна суми податкового зобов'язання у справі за позовом про скасування податкового повідомлення-рішення в частині визначення суми

податкового зобов'язання із земельного податку для фізичних осіб у відповідному розмірі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 4 листопада 2022 року у справі № 826/4734/18 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107151987>.

1.3. Про порядок контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки

Після ухвалення постанови Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 року № 363 з метою збільшення надходжень до Державного бюджету України частина чистого прибутку (доходу), що відраховується державним підприємством «Міжнародний аеропорт „Бориспіль“» до державного бюджету, була визначена на рівні 90 %

07 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Міністра інфраструктури України Криклія Владислава Артуровича на ухвалу Шостого апеляційного адміністративного суду від 02 грудня 2020 року у справі № 320/3842/20 за позовом Державного підприємства «Міжнародний аеропорт „Бориспіль“» до Офісу великих платників податків Державної податкової служби про визнання протиправним і скасування податкового повідомлення-рішення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Платник звернувся до адміністративного суду з позовом, у якому просив визнати протиправним і скасувати податкове повідомлення-рішення контролюючого органу. Київський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду, задовольнив позов.

Шостий апеляційний адміністративний суд окремою ухвалою довів до відома Кабінету Міністрів України, особисто Прем'єр-міністра України, Міністра інфраструктури України про виявлені судом обставини для вжиття відповідних заходів реагування, зобов'язав письмово проінформувати суд про результати розгляду окремої ухвали та вжиті заходи у місячний строк з дня отримання окремої ухвали. Скаржник не погодився з вказаною ухвалою, оскільки вона не містить жодних висновків про факт виявлення порушень, допущених Мінінфраструктури та особисто Міністром інфраструктури України. На переконання скаржника, складання і виконання річного та з поквартальною розбивкою фінансового плану на кожен наступний рік є обов'язком суб'єкта державного сектору економіки. Розроблення річних фінансових планів (не виключаючи змінених річних фінансових планів) є обов'язком саме платника, що чітко встановлено Законом України «Про управління об'єктами державної власності» та Порядком складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки, затвердженого наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 02 березня 2015 року № 205.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржуване судове рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Чинне законодавство визначає чіткий порядок складання, затвердження (погодження), внесення змін та контролю виконання фінансового плану державного комерційного та казенного підприємства, господарського товариства, у статутному капіталі якого понад 50% акцій (часток) прямо чи опосередковано належить державі. Такий порядок встановлює подання для ґрунтового аналізу суб'єкту управління керівником підприємства підписаного проєкту фінансового плану з пронумерованими та прошнурованими сторінками у двох примірниках разом з пояснювальною запискою в паперовому та електронному вигляді. Потім такий проєкт фінансового плану підприємства разом з проєктом рішення Кабінету Міністрів України подається на затвердження уповноваженому органу.

Внесення змін до річного фінансового плану підприємства закріплено в п.п. 8–10 Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки, затвердженого наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 02 березня 2015 року № 205, за змістом яких рішення щодо внесення змін до фінансового плану підприємства ухвалюється суб'єктом управління, що подає зведені показники фінансових планів з урахуванням унесених змін до Мінекономрозвитку, Мінфіну і Державної фіскальної служби згідно з вимогами, встановленими пунктом 5 цього Порядку, із зазначенням підстав для унесення змін. Суб'єкти управління, до сфери управління яких належать підприємства, що є суб'єктами природних монополій на загальнодержавних ринках, та підприємства, плановий розрахунковий обсяг чистого прибутку яких перевищує 50 млн грн, подають завізований проєкт рішення Кабінету Міністрів України разом з проєктом зміненого фінансового плану таких підприємств на погодження до Мінекономрозвитку і Мінфіну, а підприємства, суб'єктом управління яких є Кабінет Міністрів України, – до Мінекономрозвитку згідно з пунктом 6 цього Порядку. Проєкт рішення Кабінету Міністрів України погоджується згідно з пунктом 7 цього Порядку. На проєкті фінансового плану підприємства ставиться відмітка «Змінений» та зазначається дата його затвердження або погодження.

Метою прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 року № 363 було збільшення надходжень до Державного бюджету України. Частина чистого прибутку (доходу), що відраховується державним підприємством «Міжнародний аеропорт „Бориспіль“» до державного бюджету, була визначена на рівні 90%. Відсутність внесення змін до фінансового плану Державного підприємства «Міжнародний аеропорт „Бориспіль“» на 2019 рік для приведення такого фінансового плану у відповідність до вимог цієї Постанови та збільшення суми частини чистого прибутку, яка підлягає відрахуванню, спричинила недоотримання Державним бюджетом України частини чистого прибутку Державного підприємства «Міжнародний аеропорт „Бориспіль“».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 листопада 2022 року у справі № 320/3842/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107217902>.

1.4. Про оподаткування доходу, отриманого від надання маркетингових послуг

Отримані кредит-ноти як бонуси за контрактами не є об'єктом оподаткування відповідно до статті 185 ПК України. Кредит-нота є документом, що підтверджує волевиявлення однієї сторони щодо зміни умов договору, зокрема з оплати ціни або погашення дебіторської чи кредиторської заборгованості протягом терміну виконання зобов'язань за договором, і не є доходом в контексті статті 14 цього Кодексу

10 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління Державної податкової служби у Дніпропетровській області на рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 06 липня 2020 року та постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 27 жовтня 2020 року у справі № 160/3806/20 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «РКЦ-БУД» до Головного управління Державної податкової служби у Дніпропетровській області про скасування податкових повідомлень-рішень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Контролюючий орган за результатами перевірки платника встановив, що постачальники для просування своїх товарів на ринку України використовували один з методів стимулювання збуту продукції – сплату на користь покупців (організацій, які придбавають товари у постачальників) мотиваційних і стимулюючих виплат (бонусів), які є винагородою за досягнення економічних показників і сприяють пошквалюванню збуту товарів постачальника. На переконання податкового органу, під час виплати продавцем-нерезидентом винагороди (бонусу, мотиваційних виплат, названих «кредит-нотой») покупцю-резиденту за чітке дотримання графіка замовлень, об'єктом оподаткування ПДВ є маркетингові послуги, які надаються покупцем, а винагороду (бонуси) є компенсацією вартості таких послуг. Не погоджуючись з цими висновками, платник указав, що отримані бонуси не є маркетинговими послугами, оскільки він не надавав будь-яких маркетингових послуг, а тому відсутні підстави вважати, що кредит-ноти є бонусом за надання маркетингових послуг.

Дніпропетровський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Третього апеляційного адміністративного суду, задовольнив позов. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що отримані від компаній-нерезидентів бонуси не можна вважати доходом від надання маркетингових послуг, а тому сума мотиваційних виплат (бонусів), отримана від продавців товарів у зв'язку з досягненням установлених обсягів постачання, не є об'єктом оподаткування ПДВ у розумінні пункту 185.1 статті 185 Податкового кодексу України.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Надання маркетингових послуг має виражатися в діях виконавця таких послуг щодо, зокрема, розміщення продукції платника в місцях продажу, вивчення, дослідження та аналізу споживчого попиту, внесення продукції (робіт, послуг) постачальника до інформаційних баз продажу, збору та розповсюдження інформації про продукцію (роботи, послуги) тощо. Під продажем маркетингових послуг розуміють операції з надання таких послуг за умови компенсації їх вартості.

Отримання маркетингових послуг пов'язане з наявністю двостороннього зобов'язання між сторонами, де одна сторона має зобов'язання надати послуги, інша – зустрічний обов'язок оплатити їх. Знижки і бонуси стосуються лише одностороннього зобов'язання однієї сторони здійснити конкретну дію за умови належного виконання іншою стороною договору (основного зобов'язання).

Додаткова бонусна винагорода, премія або знижка на вартість товару, надана продавцем покупцеві відповідно до умов угоди про купівлю-продаж, яка не пов'язана з виконанням жодних зобов'язань щодо надання послуг на користь продавців, чи з досягненням окремої згоди сторін для зацікавлення (винагороди) постійних покупців у подальшій співпраці, – не може бути розцінена як оплата вартості послуг у сфері маркетингу, операції з надання яких є об'єктом оподаткування ПДВ в розумінні пункту 185.1 статті 185 Податкового кодексу України.

Отримані «кредит-ноти», як бонуси за контрактами, не є об'єктом оподаткування відповідно до статті 185 Податкового кодексу України. Кредит-нота є документом, що підтверджує волевиявлення однієї сторони щодо зміни умов договору, зокрема, з оплати ціни або погашення дебіторської або кредиторської заборгованості протягом терміну виконання зобов'язань за договором, і не є доходом в контексті статті 14 цього Кодексу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 листопада 2022 року у справі № 160/3806/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107251213>.

1.5. Про застосування штрафу за порушення строку сплати узгодженого грошового зобов'язання

Датою, з якої обчислюється 1095-денний строк, упродовж якого може бути накладений штраф, є дата сплати узгодженої суми податкового зобов'язання, а не дата, на яку припадає закінчення встановленого законом строку сплати узгодженого грошового зобов'язання. З останньої обчислюється тривалість прострочення, яка не повинна перевищувати 1095 днів до накладення штрафу. Якщо пеня нараховується на погашену суму заборгованості, що виникла в результаті самостійно нарахованого платником податків узгодженого грошового зобов'язання, то контролюючий орган у будь-якому разі позбавлений права нараховувати

таку пеню до спливу 90-денного строку з дня, наступного за останнім днем граничного строку сплати грошового зобов'язання

11 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Північного міжрегіонального управління Державної податкової служби по роботі з великими платниками податків, утвореного на правах відокремленого підрозділу Державної податкової служби України, на рішення Донецького окружного адміністративного суду від 07 липня 2021 року та постанову Першого апеляційного адміністративного суду від 20 грудня 2021 року у справі № 200/6441/20-а за позовом Публічного акціонерного товариства «По газопостачанню та газифікації „Донецькоблгаз“» до Північного міжрегіонального управління Державної податкової служби по роботі з великими платниками податків про визнання протиправними дій щодо нарахування пені за платежем ПДВ і розподілу сплачених грошових коштів в інтегрованій картці платника, визнання протиправним і скасування податкового повідомлення-рішення, зобов'язання здійснити коригування в інтегрованій картці.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

25 лютого 2020 року контролюючий орган провів камеральну перевірку на предмет своєчасності сплати узгодженої суми грошового зобов'язання, застосувавши штрафні санкції на підставі податкового повідомлення-рішення від 19 березня 2020 року. На переконання платника, підпункт 75.1.1 пункту 17.1 статті 17 Податкового кодексу України в редакції, яка діє з 01 січня 2017 року, поширюється на відносини, строк сплати за якими припадає на дату після 01 січня 2017 року, а тому контролюючий орган не мав права проводити таку перевірку у зв'язку з пропуском строку давності в 1095 днів. При перевірці, окрім документів податкової звітності, судових рішень та графіків, контролюючий орган перевищив свої повноваження неправомірністю нарахування штрафу та пені при своєчасній сплаті розстроченого судовим рішенням податкового боргу та протиправністю нарахування пені за несвоєчасну сплату самостійно задекларованого податкового зобов'язання без врахування «правила 90 днів».

Донецький окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Першого апеляційного адміністративного суду, частково задовольнив позов. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що граничний строк проведення камеральної перевірки та застосування штрафів припадає на 31 травня 2019 року, що свідчить про проведення контролюючим органом камеральної перевірки та прийняття оскаржуваного податкового повідомлення-рішення поза межами 1095-денного строку.

Верховний Суд частково задовольнив касаційну скаргу, скасувавши оскаржувані судові рішення в частині визнання протиправним і скасування податкового повідомлення-рішення про застосування штрафних санкцій та відмовив у задоволенні позову у цій частині. В іншій частині ці судові рішення були залишені без змін.

ОЦІНКА СУДУ

З огляду на аналіз положень пункту 126.1 статті 126 Податкового кодексу України, юридичним фактом, з яким пов'язується відповідальність у вигляді штрафу, є сплата узгодженої суми грошового зобов'язання з простроченням, а розмір відповідальності залежить лише від строку прострочення. Датою, з якої обчислюється 1095-денний строк, упродовж якого може бути накладений штраф, є дата сплати узгодженої суми податкового зобов'язання, а не дата, на яку припадає закінчення встановленого законом строку сплати узгодженого грошового зобов'язання. З останньої обчислюється тривалість прострочення, яка не повинна перевищувати 1095 днів до накладення штрафу.

Якщо пеня нараховується на погашену суму заборгованості, що виникла в результаті самостійно нарахованого платником податків узгодженого грошового зобов'язання, то контролюючий орган у будь-якому разі позбавлений права нараховувати таку пеню до спливу 90-денного строку з дня наступного за останнім днем граничного строку сплати грошового зобов'язання.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 листопада 2022 року у справі № 200/6441/20-а можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107277427>.

1.6. Про зобов'язання подати декларацію про валютні цінності та інше майно, яке перебуває за межами України

Якщо товар був імпортований на територію України без передоплати, тобто на умовах відстрочення платежу, а не відстрочення поставки, то в такому разі відсутня господарська зовнішньоекономічна операція, умови здійснення якої визначені статтею 2 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті». Якщо кошти перераховані за товар, вже імпортований в Україну, а валютні цінності за договорами не перебували за межами України, то платник не має обов'язку подавати декларацію про валютні цінності та інше майно, яке перебуває за межами України

15 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційні скарги Товариства з обмеженою відповідальністю «БАЗ» та Головного управління Державної податкової служби в Одеській області, утвореного на правах відокремленого підрозділу Державної податкової служби України, на постанову Одеського апеляційного адміністративного суду від 04 липня 2017 року у справі № 815/4241/16 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «БАЗ» до Головного управління Державної податкової служби в Одеській області, утвореного на правах відокремленого підрозділу Державної податкової служби України, про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Платник перерахував нерезиденту кошти відповідно до договорів переведення боргу, згідно з якими платник став новим боржником, після чого банк зняв операції з валютного контролю. Контролюючий орган за результатами проведення перевірки платника встановив нереальність господарських операцій платника з контрагентами з огляду на непідтвердження руху товару, зокрема, по ланцюгу постачання, відсутність доказів транспортування і зберігання товару, а також порушення вимог валютного законодавства. Платник указав, що господарські операції із контрагентами є реальними, а щодо недотримання вимог законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності під час укладання договорів про переведення боргу за імпорними контрактами були зроблені на підставі помилкового трактування положень статті 2 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті».

Одеський окружний адміністративний суд задовольнив позов. Суд першої інстанції дійшов висновку про безпідставність доводів контролюючого органу про порушення валютного законодавства, а також що операції між платником та його контрагентами були реальними, фактично проведені та належним чином документально оформлені з дотриманням вимог, визначених Податковим кодексом України для формування показників податкової звітності.

Одеський апеляційний адміністративний суд скасував рішення суду першої інстанції та прийняв нову постанову, якою частково задовольнив позов. Суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що первинними документами спростовуються виявлені під час перевірки платника податків порушення положень законодавства у взаємовідносинах між контрагентами, а контролюючий орган не довів порушення у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Водночас суд дійшов висновку про нереальність деяких господарських взаємовідносин.

Верховний Суд залишив касаційні скарги без задоволення, а оскаржуване судове рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Коли кошти перераховані за товар, вже імпортований в Україну, а валютні цінності за договорами не знаходились за межами України, то платник не має обов'язку подавати декларацію про валютні цінності та інше майно, яке перебуває за межами України.

Якщо товар був імпортований на територію України без передоплати, тобто на умовах відстрочення платежу, а не відстрочення поставки, то в такому разі відсутня господарська зовнішньоекономічна операція, умови виконання якої визначені статтею 2 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті».

Вимоги Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» і статті 9 Декрету Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» щодо декларування валютних цінностей та іншого майна резидентів, яке перебуває за межами України, мають на меті забезпечити банкам інформацію про наявні

валютні цінності та іншого майна резидентів, яке перебуває за межами України, зокрема, як передоплата за товар, ще не поставлений до України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 листопада 2022 року у справі № 815/4241/16 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107353295>.

1.7. Про реєстрацію податкових накладних та розрахунків коригування за спеціальним режимом оподаткування у сфері сільського господарства

Неможливо зареєструвати до 15 січня 2017 року розрахунки коригування, складені після цієї дати, а тому приписи пункту 49 підрозділу 2 розділу XX ПК України не розповсюджуються на податкові накладні та розрахунки коригувань, складені після 1 січня 2017 року. Установлена вимога щодо обов'язкової реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних до 15 січня 2017 року податкових накладних / розрахунків коригування стосується тих податкових накладних / розрахунків коригування, які були складені до 31 грудня 2016 року

16 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Офісу великих платників податків Державної податкової служби (як правонаступника Офісу великих платників податків Державної фіскальної служби) на рішення Київського окружного адміністративного суду від 31 січня 2020 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 01 липня 2020 року у справі № 320/3775/19 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Аграрні Системні Технології» до Офісу великих платників податків Державної фіскальної служби про скасування податкових повідомлень-рішень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Контролюючий орган за результатами перевірки встановив порушення платником норм Податкового кодексу України щодо складання та направлення отримувачу для подальшої реєстрації розрахунків коригування до податкових накладних, складених до 01 січня 2017 року за операціями, що оподатковувались за спеціальним режимом оподаткування у сфері сільського господарства та зареєстрованих в Єдиному реєстрі податкових накладних отримувачем із порушенням строку, внаслідок чого платник занижив податкові зобов'язання з ПДВ. Не погоджуючись з висновками контролюючого органу, платник указав, що пункт 49 підрозділу 2 розділу XX Податкового кодексу України є нечітким, неузгодженим і непередбачуваний у застосуванні в контексті положень статті 192 Податкового кодексу України, оскільки допускає кілька варіантів юридично значущої поведінки суб'єктів правовідносин та множинне трактування їхніх прав та обов'язків, що є порушенням принципу правової визначеності.

Київський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду, задовольнив позов. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що до 31 грудня 2016 року податкове

законодавство встановлювало спеціальний режим оподаткування у сфері сільського господарства та надавало можливість здійснити за таким режимом реєстрацію податкових накладних та розрахунків коригування до 15 січня 2017 року. До граничної дати 31 грудня 2016 року суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у сфері сільського господарства, мали пільгове податкове становище, а після – підлягали оподаткуванню за загальними правилами. Стаття 192 Податкового кодексу України регламентує загальний для всіх платників обов'язок щодо подачі розрахунку коригування до податкової накладної у випадку, зокрема, повернення суми попередньої оплати за товар (послугу). Норми пункту 49 підрозділу 2 розділу XX Податкового кодексу України регулюють порядок реєстрації податкових накладних та розрахунків коригування в спеціальному пільговому режимі, встановленому статтею 209, що втратила чинність, а не на загальних засадах, визначених статтею 192 для всіх платників без жодних винятків.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

До 31 грудня 2016 року податкове законодавство встановлювало спеціальний режим оподаткування у сфері сільського господарства та надавало можливість здійснити за таким режимом реєстрацію податкових накладних та розрахунків коригування до 15 січня 2017 року. До вказаної граничної дати суб'єкти господарювання, які провадять діяльність у сфері сільського господарства, користувались податковими пільгами, а після 15 січня 2017 року підлягали оподаткуванню за загальними правилами.

Стаття 192 Податкового кодексу України регламентує загальний для всіх платників обов'язок щодо подачі розрахунку коригування до податкової накладної, зокрема, у разі повернення суми попередньої оплати товару. Приписи пункту 49 підрозділу 2 розділу XX цього Кодексу регулюють порядок реєстрації податкових накладних та розрахунків коригування в спеціальному режимі, закріпленому нормою статті 209, що втратила чинність, а не на загальних засадах, врегульованих статтею 192 для всіх платників без жодних виключень.

Норми статті 192 Податкового кодексу України встановлюють для платників обов'язок скоригувати показники податкової звітності з ПДВ у разі перегляду цін за поставлений товар або його повернення, а також у разі повернення попередньої оплати за товари (послуги).

Закріплена пунктом 49 підрозділу 2 розділу XX Податкового кодексу України вимога щодо обов'язкової реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних до 15 січня 2017 року податкових накладних / розрахунків коригування стосується тих податкових накладних / розрахунків коригування, які були складені до 31 грудня 2016 року. Фізично неможливо зареєструвати до 15 січня 2017 року розрахунки коригування, складені після цієї дати, а тому приписи пункту 49 підрозділу 2 розділу XX не розповсюджуються на податкові накладні та розрахунки коригувань, складені після 01 січня 2017 року.

На користь такого висновку свідчить також норма абзацу шістнадцятого пункту 201.10 статті 201 Податкового кодексу України, відповідно до якої платник податку має право зареєструвати податкову накладну та/або розрахунок коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, в якій загальна сума податку не перевищує суму, обчислену відповідно до пункту 200-1.3 статті 200-1 цього Кодексу протягом 365-ти календарних днів, що настають після дати виникнення податкових зобов'язань, відображених у відповідних податкових накладних та/або розрахунках коригування.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 листопада 2022 року у справі № 320/3775/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107354216>.

1.8. Про визначення середньої митної вартості імпортованого природного газу

Починаючи із серпня 2014 року, не закріплено порядок визначення середньої митної вартості імпортованого природного газу для цілей оподаткування жодним з податків та зборів, що унеможлиблює визначення бази оподаткування збором у вигляді цільової надбавки до чинного тарифу на природний газ

17 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційні скарги Прилуцької об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління Державної фіскальної служби у Чернігівській області, Дрогобицької об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління Державної фіскальної служби у Львівській області, Долинської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління Державної фіскальної служби в Івано-Франківській області, Державної податкової інспекції у місті Полтаві Головного управління Державної фіскальної служби у Полтавській області, Охтирської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління Державної фіскальної служби у Сумській області на постанову Окружного адміністративного суду міста Києва від 10 жовтня 2016 року й ухвалу Київського апеляційного адміністративного суду від 14 лютого 2017 року у справі № 826/9899/16 за позовом Публічного акціонерного товариства «Укрнафта» до Дрогобицької об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління Державної фіскальної служби у Львівській області, Долинської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління Державної фіскальної служби в Івано-Франківській області, Надвірнянської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління Державної фіскальної служби в Івано-Франківській області, Охтирської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління Державної фіскальної служби у Сумській області, Державної податкової інспекції у м. Полтаві Головного управління Державної фіскальної служби у Полтавській області, Прилуцької об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління Державної фіскальної служби у Чернігівській області про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Контролюючі органи, обґрунтовуючи порушення платника, послалися на вимоги статей 314–317 Податкового кодексу України (в редакції, що діяла до 01 січня 2015 року), якими було визначено всі обов'язкові елементи збору у вигляді цільової надбавки до чинного тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності, тому платник не мав права зменшувати такі податкові зобов'язання уточнюючими розрахунками. Було встановлено несвоєчасну сплату узгоджених податкових зобов'язань зі збору у вигляді цільової надбавки до чинного тарифу на природний газ для споживачів із затримкою до 30-ти календарних днів, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання за жовтень 2014 року. Платник указав на безпідставність доводів контролюючих органів, оскільки виправив допущену помилку під час визначення та декларування збору у вигляді цільової надбавки до чинного тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності за період з серпня по грудень 2014 року.

Окружний адміністративний суд міста Києва постановою, залишеною без змін ухвалою Київського апеляційного адміністративного суду, задовольнив позов. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що платник правомірно виправив допущену помилку під час визначення та декларування збору у вигляді цільової надбавки до чинного тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності за період із серпня по грудень 2014 року, оскільки Податковий кодекс України не встановлював порядок визначення середньої митної вартості імпортованого природного газу для цілей оподаткування збором.

Верховний Суд залишив касаційні скарги без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

З серпня 2014 року Міністерство економічного розвитку і торгівлі України на своєму офіційному вебсайті в окремі періоди оприлюднювало фактичну ціну реалізації газу природного, яка дорівнювала встановленому Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, граничному (максимальному) рівню ціни на природний газ, що реалізується промисловим споживачам та іншим суб'єктам господарювання. Така ціна не може вважатися середньою митною вартістю імпортованого природного газу, оскільки визначена у відмінному порядку та для відмінних цілей.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» від 31 липня 2014 року № 1621-VII, який набув чинності 03 серпня 2014 року, положення абзацу шостого частини четвертої підпункту 263.6.2 пункту 263.6 статті 263 Податкового кодексу України були змінені. Зокрема, починаючи з 03 серпня 2014 року, вказана норма кодексу встановила, що фактичною ціною реалізації для газу природного вважається така «ціна, що дорівнює граничному (максимальному) рівню ціни на природний газ, що реалізується промисловим споживачам, який встановлюється національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики». З набранням чинності цього Закону, тобто з 03 серпня 2014 року, з положень Податкового кодексу

України було виключено єдиний наявний у ньому порядок визначення середньої митної вартості імпортованого природного газу.

Водночас правила оподаткування збором у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ, закріплені в підпункті «в» пункту 317.2 статті 317 Податкового кодексу України, не змінилися, база оподаткування протягом та після серпня 2014 року продовжувала визначатися, ураховуючи середню митну вартість, що мала визначатися в порядку, встановленому цим Кодексом.

Таким чином, починаючи з серпня 2014 року не закріплено порядок визначення середньої митної вартості імпортованого природного газу для цілей оподаткування жодним з податків та зборів, що унеможлиблює визначення бази оподаткування збором у вигляді цільової надбавки до чинного тарифу на природний газ.

Показник середньої митної вартості імпортованого природного газу є грошовим виразником бази оподаткування збором. Відсутність такого виразника має своїм наслідком відсутність бази оподаткування, що унеможлиблює визначення платником свого податкового зобов'язання у розмірі, відмінному від «0».

Оприлюднена у серпні–грудні 2014 року Мінекономрозвитку фактична ціна реалізації газу природного, яка дорівнювала встановленому Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, граничному (максимальному) рівню ціни на природний газ, що реалізується промисловим споживачам та іншим суб'єктам господарювання, – самими відповідачами не вважається базою оподаткування збором. Тому, згідно з абзацом шостим частини четвертої підпункту 263.6.2 пункту 263.6 статті 263 Податкового кодексу України, з урахуванням інформації, розміщеної на офіційному вебсайті Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, у зв'язку з ненааявністю іншого порядку визначення бази оподаткування збором у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ, відсутнє заниження зобов'язання зі збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 листопада 2022 року у справі № 826/9899/16 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107428747>.

1.9. Про реєстрацію акта інвентаризації обсягів залишку пального протягом операційного дня

Якщо станом на час направлення в електронному вигляді акта проведення інвентаризації обсягів залишку пального чинне законодавство не встановлює часових лімітів у межах календарного дня, протягом якого платник має надіслати акт проведення інвентаризації обсягів залишку пального, то немає правових підстав для відмови в прийнятті акта проведення інвентаризації обсягів залишку пального. Визнання протиправними дій контролюючого органу щодо відмови в прийнятті акта проведення інвентаризації обсягів залишку пального зумовлює визнання такого акта поданим, тобто в межах граничного строку, встановленого пунктом 9 підрозділу 5

розділу XX ПК України для подання такого акта контролюючому органу, та, відповідно, прийнятим з моменту його подання

22 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Ізмаїльської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління Держаної фіскальної служби в Одеській області на постанову Одеського окружного адміністративного суду від 29 липня 2016 року й ухвалу Одеського апеляційного адміністративного суду від 25 жовтня 2016 року у справі № 815/3074/16 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Алвас» до Ізмаїльської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління Держаної фіскальної служби в Одеській області про визнання протиправними дій щодо неприйняття до реєстрації акта проведення інвентаризації обсягів залишку пального та зобов'язання здійснити реєстрацію зазначеного акта із внесенням його даних до Єдиного реєстру податкових накладних.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Контролюючий орган відмовив платнику в прийнятті акта інвентаризації обсягів залишку пального, оскільки такий акт був поданий після спливу операційного дня реєстрації документів. Платник указав, що податковий орган безпідставно відмовив у прийнятті акта інвентаризації обсягів залишку пального та відповідно до положень пункту 49.5 статті 49 Податкового кодексу України був зобов'язаний прийняти такий акт, який є одним із видів податкової звітності.

Одеський окружний адміністративний суд постановою, залишеною без змін ухвалою Одеського апеляційного адміністративного суду, задовольнив позов. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що чинне законодавство не встановлює часових обмежень в межах календарного дня, протягом якого платник має надіслати контролюючому органу акт проведення інвентаризації обсягів залишку пального.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Порядок заповнення та подання Акта інвентаризації обсягів залишку пального, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 25 лютого 2016 року № 219, набрав чинності з дня офіційного опублікування, яке відбулося 05 квітня 2016 року, і не може бути застосований до цього моменту. До таких правовідносин не можуть бути застосовані й положення Порядку ведення єдиного реєстру акцизних накладних, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24 лютого 2016 року № 114, який регулює лише правовідносини, пов'язані з реєстрацією акцизних накладних та розрахунків коригування до них і не поширюється на реєстрацію акта проведення інвентаризації обсягів залишку пального.

Якщо станом на час направлення в електронному вигляді акта проведення інвентаризації обсягів залишку пального чинне законодавство не встановлює часових обмежень в межах календарного дня, протягом якого платник має надіслати акт проведення інвентаризації обсягів залишку пального, то відсутні правові підстави

для відмови у прийнятті акта проведення інвентаризації обсягів залишку пального. Визнання протиправними дій контролюючого органу щодо відмови у прийнятті акта проведення інвентаризації обсягів залишку пального зумовлює визнання такого акта поданим, тобто в межах граничного строку, встановленого пунктом 9 підрозділу 5 розділу XX Податкового кодексу України, для подання такого акта контролюючому органу та, відповідно, прийнятим з моменту його подання.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 листопада 2022 року у справі № 815/3074/16 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107476129>.

1.10. Про зменшення прямих матеріальних витрат на вартість зворотних відходів, отриманих у процесі виробництва

Рахунок 90 «Собівартість реалізації» показує розмір витрат, понесених для створення товарно-матеріальних цінностей, які реалізуються. Цей рахунок формується підприємством саме в момент отримання доходу від такої реалізації, а не в момент створення нових товарно-матеріальних цінностей. Зменшення прямих матеріальних витрат на вартість зворотних відходів має відбуватися саме в процесі виробництва

22 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління Державної фіскальної служби у Рівненській області на постанову Рівненського окружного адміністративного суду від 29 серпня 2016 року та ухвалу Житомирського апеляційного адміністративного суду від 24 листопада 2016 року у справі № 817/998/16 за позовом Приватного акціонерного товариства «Рівненська фабрика нетканих матеріалів» до Головного управління Державної фіскальної служби у Рівненській області про визнання протиправним та скасування податкового повідомлення-рішення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Контролюючий орган за результатами перевірки встановив, що платник помилково визнав капітальний ремонт поточним і неправомірно відніс до складу витрат, внаслідок чого було занижено податкові зобов'язання з податку на прибуток підприємств. Платник зазначив, що правомірно зменшив прямі матеріальні витрати на вартість зворотних відходів, отриманих у процесі виробництва, відповідно до підпункту 138.8.1 пункту 138.8 статті 138 Податкового кодексу України, що підтверджується відповідними первинними документами та регістрами бухгалтерського обліку.

Рівненський окружний адміністративний суд постановою, залишеною без змін ухвалою Житомирського апеляційного адміністративного суду, позов задовольнив. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що законодавством України (чинним на момент здійснення оскаржуваної господарської операції) не було передбачено зменшення собівартості продукції, яка реалізується, на вартість зворотних відходів

у момент її реалізації. Таке зменшення прямих матеріальних витрат на вартість зворотних відходів повинно відбуватися саме в процесі виробництва.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін

ОЦІНКА СУДУ

За дебетом рахунку 90 «Собівартість реалізації» показується виробнича собівартість реалізованої готової продукції, робіт, послуг; фактична собівартість реалізованих товарів (без торгових націнок), страхові виплати відповідно до договорів страхування, за кредитом – списання в порядку закриття дебетових оборотів на рахунок 79 «Фінансові результати». За дебетом цього рахунку підприємства, які здійснюють діяльність з випуску та проведення лотерей на території України, відображають створення (формування) забезпечення призового фонду (резерву виплат) і резерву, що покриває суму джек-поту, не забезпечену сплатою участі у лотереї.

Рахунок 90 «Собівартість реалізації» показує розмір витрат, понесених для створення товарно-матеріальних цінностей, які реалізуються. Цей рахунок формується підприємством саме в момент отримання доходу від такої реалізації, а не в момент створення нових товарно-матеріальних цінностей.

Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291, не закріплює здійснення проведення Дт 20 Кт 90 або Дт 23 Кт 90. Тобто законодавство України, чинне на момент здійснення оскаржуваної господарської операції, не дозволяло зменшення собівартості продукції, яка реалізується, на вартість зворотних відходів у момент її реалізації. Таке зменшення прямих матеріальних витрат на вартість зворотних відходів має відбуватися саме в процесі виробництва.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 листопада 2022 року у справі № 817/998/16 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107514600>.

1.11. Про оподаткування об'єктів нерухомості, які розташовані на тимчасово окупованій території та/або території населених пунктів на лінії зіткнення

Об'єкти житлової та нежитлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб і розташовані на тимчасово окупованій території та/або території населених пунктів на лінії зіткнення, не є об'єктами оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, відповідно до статті 266 ПК України, а тому не можуть бути складовою частиною бази оподаткування

30 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу платника на постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 03 листопада 2020 року у справі

№ 280/5185/19 за позовом платника до Головного управління Державної податкової служби у Запорізькій області про скасування податкових повідомлень-рішень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Контролюючий орган нарахував платнику податок на майно у 2018 році, без застосування пільг зі сплати податку у вигляді зменшення бази оподаткування об'єкта житлової нерухомості. Платник звернув увагу на безпідставне врахування до об'єкту оподаткування площі його квартири, яка розташована в місті Донецьку – на тимчасово окупованій території.

Запорізький окружний адміністративний суд рішенням від 10 серпня 2020 року задовольнив позов. Суд першої інстанції дійшов висновку, що квартира розташована на тимчасово окупованій території та/або території населеного пункту на лінії зіткнення, а тому на підставі положень підпункту 38.6 пункту 38 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України, не є об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, відповідно до статті 266 цього Кодексу.

Третій апеляційний адміністративний суд скасував рішення суду першої інстанції та відмовив у задоволенні позову. Суд апеляційної інстанції виходив із того, що місто Донецьк не належить до Переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та Переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07 листопада 2014 року № 1085-р (у редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2015 року № 1276-р).

Верховний Суд частково задовольнив касаційну скаргу, скасувавши оскаржуване судове рішення та залишивши чинним рішення суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Указом Президента України від 14 квітня 2014 року № 405/2014 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07 листопада 2014 року № 1085-р було затверджено Перелік населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та Перелік населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення» (з подальшими змінами та доповненнями). Відповідно до вказаного Переліку у 2018 році місто Донецьк входило до Переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження.

Відповідно до пункту 38.6. підрозділу «Інших Перехідних положень» Податкового кодексу України об'єкти житлової та нежитлової нерухомості, розташовані на тимчасово окупованій території та/або території населених пунктів на лінії зіткнення, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, не є об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, відповідно до статті 266 цього Кодексу у період з 14 квітня 2014 року по 31 грудня року, у якому завершено проведення антитерористичної операції та/або операції

Об'єднаних сил. Тому об'єкти житлової та нежитлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб та розташовані на тимчасово окупованій території та/або території населених пунктів на лінії зіткнення, не є об'єктами оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, відповідно до статті 266 Податкового кодексу України, а тому не можуть бути складовою бази оподаткування.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 листопада 2022 року у справі № 280/5185/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107631753>.

2. Митна справа

2.1. Про митний режим тимчасового ввезення флексітанка з умовним повним звільненням його від оподаткування митними платежами

Флексітанк (зворотне допоміжне обладнання, яке встановлюється у 20-футових універсальних контейнерах) є додатковим пристосуванням та обладнанням для контейнерів. Правомірним є декларування в митній декларації товару «флексітанки чотиришарові, з еластичної високоміцної поліетиленової плівки» в митному режимі тимчасового ввезення з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами

11 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Запорізької митниці Державної фіскальної служби України на постанову Пологи́вського районного суду Запорізької області від 08 червня 2017 року й ухвалу Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 07 серпня 2017 року у справі № 324/579/17(2-а/324/24/2017) за позовом платника до Запорізької митниці Державної фіскальної служби України про скасування постанови у справі про порушення митних правил.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Здійснюючи вивіз у флексітанках вантажів (соевої олії) за зовнішньоекономічними експортними контрактами, платник зазначив флексітанки як пакування. Контролюючий орган за результатами перевірки митного оформлення товарів, поміщених у митний режим тимчасового ввезення, встановив, що платник під час декларування неправильно обрав митний режим, у який помістив флексітанки. Платник не погодився з висновками контролюючого органу та зазначив, що під час тимчасового ввезення на митну територію України контейнерів та/або додаткових пристосувань та обладнання для контейнерів (які підлягають вивезенню разом з контейнерами), має обиратися митний режим тимчасового ввезення з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами.

Пологи́вський районний суд Запорізької області постановою, залишеною без змін ухвалою Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду, задовольнив позов. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що зважаючи

на сферу застосування, опис та функціональне використання, флексітанк (зворотне допоміжне обладнання, яке встановлюється у 20-футових універсальних контейнерах) є додатковим пристосуванням та обладнанням для контейнерів і спеціально призначене для перевезення харчової олії тільки у 20-футових морських контейнерах, а тому не може використовуватися як незалежний транспортний резервуар у будь-якій формі. Ураховуючи той факт, що товар відповідав вимогам, визначеним приписами Митного кодексу України та Додатку В.3 до Конвенції про тимчасове ввезення (м. Стамбул, 1990 рік), платник правомірно обрав митний режим тимчасового ввезення з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами з дотриманням всіх без виключення умов такого режиму та порядку, що свідчить про відсутність складу порушення митних правил, встановленого статтею 485 Митного кодексу України.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Єдиним можливим способом застосування флексітанку відповідно до умов контракту є використання його як допоміжного обладнання для встановлення у 20-ти футові універсальні контейнери і розміщення у ньому безпечних наливних вантажів (олії соняшникової рафінованої, олії соняшникової сирової, олії соєвої сирової). Можливість транспортування безпечних наливних вантажів (олії соняшникової рафінованої, олії соняшникової сирової, олії соєвої сирової), розміщених у флексітанках самостійно (без встановлення їх у 20-ти футові універсальні контейнери) або за допомогою будь-яких інших виробів транспортного обладнання (крім 20-ти футових універсальних контейнерів) контрактом не закріплена.

Основною ознакою пакування є те, що воно служить або призначене служити в тому стані, у якому ввозиться на митну територію України, та придатне для використання за призначенням без допомоги або застосування будь-яких інших предметів, речей, виробів тощо. З огляду на сферу застосування, опис та функціональне використання, флексітанк (зворотне допоміжне обладнання, яке встановлюється у 20-ти футових універсальних контейнерах) є додатковим пристосуванням та обладнанням для контейнерів.

Правомірним є декларування в митній декларації товару «флексітанки чотиришарові, з еластичної високоміцної поліетиленової плівки» в митному режимі тимчасового ввезення з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 листопада 2022 року у справі № 324/579/17 (2-а/324/24/2017) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107291146>.

2.2. Про визначення коду товару під час митного оформлення імпортованого знежиреного соєвого борошна

Товарна підкатегорія 2309 90 96 90 УКТ ЗЕД не містить покликання ні на первинну сировину, з якої одержано кінцевий продукт, ні на технологію обробки сировини,

ні на кінцевий вигляд товару. Тому залишки переробки сої винесені в окрему товарну позицію 2304, у якій товар описаний конкретніше і яка має перевагу порівняно з товарною позицією 2309, у якій подано більш узагальнений опис. Товарна позиція 2304 містить вказівку на рослину, з якої одержано продукт (соя), на технологію переробки продукту (шляхом вилучення соєвої олії), на спосіб подрібнення продукту (мелений або немелений) та на кінцевий вигляд продукту (негранульований або гранульований)

25 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Київської митниці Державної фіскальної служби на рішення Київського окружного адміністративного суду від 05 липня 2018 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 30 жовтня 2018 року та на додаткове рішення Київського окружного адміністративного суду від 01 серпня 2018 року у справі № 810/2759/17 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім „Світ-Агро“» до Київської митниці Державної фіскальної служби про визнання протиправними та скасування рішень про визначення коду товару.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Контролюючий орган класифікував імпортований товар «борошно соєве знежирене ...» згідно з кодом УКТ ЗЕД 2309 90 96 90 як сировину для виробництва комбікормів для годівлі тварин. Платник не погодився з указаними висновками та вказав, що застосований контролюючим органом код товару для продуктів, що використовуються для годівлі тварин, не відповідає номенклатурі та опису імпортованого товару, який містить тверді залишки, одержані під час вилучення соєвої олії, не містить підсолоджувачів, є монопродуктом, а не сумішшю, тому найбільше відповідає товарам, що класифікуються за кодом 2304 00 00 00 «Макуха та інші тверді відходи і залишки, одержані під час вилучення соєвої олії, мелені або немелені, негранульовані або гранульовані».

Київський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду, задовольнив позов. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що імпортований товар за описом та характеристиками повністю відповідає товарній позиції згідно з УКТ ЗЕД 2304 00 00 00. Київський окружний адміністративний суд додатковим рішенням стягнув з Державного бюджету України коштом бюджетних асигнувань митниці на користь платника судові витрати на професійну правничу допомогу. Суд виснувався на тому, що платник підтвердив розмір понесених витрат, а тому вони підлягають відшкодуванню коштом бюджетних асигнувань контролюючого органу.

Верховний Суд залишив без задоволення касаційну скаргу на рішення Київського окружного адміністративного суду від 05 липня 2018 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 30 жовтня 2018 року, а оскаржувані судові рішення – без змін. Верховний Суд частково задовольнив касаційну скаргу на додаткове рішення Київського окружного адміністративного суду від 01 серпня 2018 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 30 жовтня

2018 року. Додаткове рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції було скасовано в частині стягнення та розподілу витрат на правничу допомогу адвоката, а в іншій частині залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно з Основними правилами інтерпретації УКТ ЗЕД до товарної підкатегорії 2309 90 96 90 належать «інші продукти, що використовуються для годівлі тварин». Відповідно до додатку товарної підкатегорії 2304 00 00 00 віднесено «Макуха та інше тверді відходи і залишки, одержані під час вилучення соєвої олії, мелені або немелені, негранульовані або гранульовані». Відходи та залишки, що включаються до цієї товарної позиції, можуть бути у вигляді плиток (брикетів), борошна чи гранул. До цієї товарної позиції включається також нетекстуроване знежирене соєве борошно, придатне для споживання людиною.

Товарна підкатегорія 2309 90 96 90 УКТ ЗЕД не містить покликання ні на первинну сировину, з якої одержано кінцевий продукт, ні на технологію обробки сировини, ні на кінцевий вигляд товару. Тому залишки переробки сої винесені в окрему товарну позицію 2304, де товар описаний конкретніше і яка має перевагу порівняно з товарною позицією 2309, де подано більш узагальнений опис. Товарна позиція 2304 містить вказівку на рослину, з якої одержано продукт (соє), на технологію переробки продукту (шляхом вилучення соєвої олії), на спосіб подрібнення продукту (мелений або немелений) та на кінцевий вигляд продукту (негранульований або гранульований).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 25 листопада 2022 року у справі № 810/2759/17 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107518458>.

II. Справи, розглянуті судовою палатою з розгляду справ щодо захисту соціальних прав

1. Судові рішення, ухвалені судовою палатою з розгляду справ щодо захисту соціальних прав

1.1. Про право прокурора на звернення до адміністративного суду з позовом для захисту інтересів держави у сфері дотримання процедури надання спеціального дозволу на користування надрами

Звернення прокурора до суду в порядку адміністративного судочинства відповідає меті захисту суспільного інтересу – інтересів держави, що охоплюють і інтереси певної територіальної громади, у сфері дотримання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами вимог законодавства про надра й установленого порядку надання спеціального дозволу на користування надрами, а тому за відсутності державного органу, уповноваженого на звернення з відповідним позовом до суду, прокурор, звертаючись до суду з позовом, діє відповідно до вимог статті 53 КАС України та частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру»

29 листопада 2022 року Верховний Суд у складі судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу заступника прокурора Житомирської області (далі – позивач, прокурор) на постанову Сьомого апеляційного адміністративного суду від 16 листопада 2021 року у справі № 240/401/19 за його ж позовом в інтересах держави до Державної служби геології та надр України (далі – Держгеонадра України), Державної комісії України по запасах корисних копалин (далі - ДКЗ України), Житомирської обласної ради (далі - Житомирська ОР), третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмету спору, на стороні відповідача: Товариство з обмеженою відповідальністю «Софія-Гамма» (далі – ТОВ «Софія-Гамма»), про визнання протиправними та скасування державної реєстрації робіт і досліджень, протоколу та рішення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Заступник прокурора Житомирської області звернувся до суду із позовом в інтересах держави до Держгеонадра України, ДКЗ України), Житомирської ОР, в якому просив визнати протиправними та скасувати: державну реєстрацію робіт і досліджень, пов'язаних із геологічним вивченням надр, зокрема, проведення попередньої геолого-економічної оцінки Південної ділянки родовища торфу «Ямни» в Овруцькому та Олевському районах Житомирської області, здійснену Держгеонадра України ТОВ «Софія-Гамма»; протокол № 4058 від 31 серпня 2017 року засідання колегії ДКЗ України, на якому розглянуто матеріали попередньої геолого-економічної оцінки родовища торфу «Ямни», подані ТОВ «Софія-Гамма»; рішення дев'ятнадцятої сесії Житомирської ОР сьомого скликання № 1277 від 25 жовтня

2018 року «Про розгляд звернення Держгеонадра України від 4 жовтня 2018 року № 19932/03/12-18 щодо погодження надання спеціального дозволу на користування надрами ТОВ «Софія-Гамма», яким погоджено надання спеціального дозволу на користування надрами з метою видобування торфу Південної ділянки родовища «Ямни» площею 145,15 га. Позивач вважав, що протиправними діями та рішеннями цих органів були порушені інтереси держави у сфері дотримання встановленої процедури надання спеціального дозволу на користування надрами.

Житомирський окружний адміністративний суд рішенням від 10 травня 2019 року позов задовольнив. Сьомий апеляційний адміністративний суд постановою від 7 листопада 2019 року апеляційні скарги ТОВ «Софія-Гамма», Держгеонадра, ДКЗ України та Житомирської ОР задовольнив частково, рішення суду першої інстанції скасував та ухвалив нове рішення, яким позов залишив без розгляду. Верховний Суд постановою від 9 вересня 2021 року касаційну скаргу прокурора задовольнив частково, постанову апеляційного суду скасував, а справу направив для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції. Ухвалюючи таке рішення, Верховний Суд зазначив, що суд апеляційної інстанції не встановив, чи наділені Мінприроди, Держгеонадра України та Держекоінспекція або ж інші суб'єкти владних повноважень правом на звернення до суду з таким позовом, як заявив прокурор.

Сьомий апеляційний адміністративний суд постановою від 16 листопада 2021 року апеляційну скаргу задовольнив, рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 10 травня 2019 року скасував та ухвалив нове рішення - про залишення позову без розгляду. Суд апеляційної інстанції дійшов висновку про те, що Кабінет Міністрів України та Державна регуляторна служба України є компетентними та уповноваженими органами, що мають передбачене чинним законодавством право звернення до суду із позовом щодо застосування заходів реагування у сфері державного контролю за законністю процедури отримання надр у користування, у тому числі повноваження на оскарження рішень Держгеонадра про державну реєстрацію робіт і досліджень, пов'язаних з геологічним вивченням надр, рішень ДКЗ України про апробацію та погодження кондицій запасів надр, рішень про погодження та надання дозвільних документів на користування надрами.

Верховний Суд касаційну скаргу заступника прокурора Житомирської області задовольнив, постанову Сьомого апеляційного адміністративного суду від 16 листопада 2021 року скасував, справу направив для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Колегія суддів звернула увагу, що, на думку прокурора – позивача у справі, протиправність дій та рішень органів – відповідачів у справі виразилась, у здійсненні державної реєстрації робіт і досліджень, пов'язаних із геологічним вивченням надр ТОВ «Софія-Гамма», без наявності у цього суб'єкта господарювання діючого спеціального дозволу на геологічне вивчення родовищ корисних копалин, що у свою чергу свідчить про протиправність здійснення державної реєстрації попередньої геолого-економічної оцінки Південної ділянки родовища торфу «Ямни», а також у подальшому прийнятті до розгляду матеріалів геолого-економічної оцінки

та погодженні видачі спеціального дозволу за результатами розгляду цих матеріалів. У свою чергу, вказані порушення призвели до того, що надання спеціального дозволу на користування надрами матиме місце без проведення державної експертизи та належної оцінки запасів корисних копалин відповідного родовища, а також без проведення аукціону.

Верховний Суд вказав, що таке обґрунтування є сумісним з розумінням «інтересів держави», які охоплюють широке і водночас чітко не визначене коло законних інтересів, які не піддаються точній класифікації, а тому їх наявність повинна бути предметом самостійної оцінки суду у кожному випадку звернення прокурора з позовом. Надмірна формалізація «інтересів держави», особливо у сфері публічних правовідносин, може призвести до необґрунтованого обмеження повноважень прокурора на захист суспільно значущих інтересів там, де це дійсно потрібно.

Виключними випадками, за яких прокурор може здійснювати представництво інтересів держави в суді, є порушення або загроза порушення інтересів держави. Ключовим для застосування цієї конституційної норми є поняття «інтерес держави». При цьому, Основним Законом України (статті 13, 23, 41, 43, 89 та 95) передбачено, що суспільні (публічні) інтереси підлягають самостійному захисту, а також обов'язковому врахуванню при прийнятті найважливіших рішень на рівні держави або відповідної територіальної громади.

Також Верховний Суд врахував позицію європейських інституцій, яка полягає у тому, що участь прокурора у судовому провадженні поза межами кримінального процесу допускається у виключних випадках, зокрема, з метою реалізації повноважень прокурора щодо захисту прав та основоположних свобод людини та громадянина, особливо у тих випадках, коли відповідним правопорушенням зачіпаються інтереси великої кількості осіб, або у випадках, коли потрібно захистити інтереси держави (зокрема, інтереси громади). Відтак, прокурор може представляти інтереси держави в суді у виключних випадках, які прямо передбачені законом. Розширене тлумачення випадків (підстав) для представництва прокурором інтересів держави в суді не відповідає принципу змагальності, який є однією з засад правосуддя (пункт 4 частини другої статті 129 Конституції України).

Колегія суддів дійшла висновку, що положення статті 53 КАС України у системному зв'язку з положеннями статті 23 Закону України «Про прокуратуру» щодо права прокурора на звернення до адміністративного суду з метою захисту інтересів держави в особі територіальної громади необхідно розуміти так:

- прокурор, звертаючись до суду з метою захисту інтересів держави, що охоплюють собою й інтереси певної територіальної громади, фактично діє в інтересах держави; оскільки відсутні чіткі критерії визначення поняття інтереси держави, яке є оціночним, суди під час розгляду кожної конкретної справи повинні встановлювати наявність/відсутність інтересів держави та необхідність їх захисту у судовому порядку;

- прокурор має право самостійно звертатися до адміністративного суду із позовом у разі відсутності органу, який має повноваження на звернення до суду

з таким самим позовом; передбачене законами загальне повноваження державного органу на звернення до суду або можливість бути позивачем чи відповідачем у справі (як от у Кабінету Міністрів України), не свідчить про право такого органу на звернення з адміністративним позовом в конкретних правовідносинах, оскільки Законом має бути прямо визначено, у яких випадках та який орган може/повинен звернутися до суду;

- у разі, якщо адміністративні суди доходять висновку про відсутність у прокурора права на звернення з позовом до суду в інтересах держави з підстави наявності органу, що має повноваження на звернення з таким позовом до суду, суди повинні чітко вказати, до компетенції якого саме органу належить повноваження на звернення до суду та яким Законом це право передбачено.

Таким чином, судова палата з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду висувала, що судом апеляційної інстанції порушено норми процесуального права, а саме статтю 53 КАС України у сукупності зі статтею 23 Закону України «Про прокуратуру», що призвело до постановлення незаконної постанови суду апеляційної інстанції, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 листопада 2022 року у справі № 240/401/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107599033>.

2. Судові рішення, ухвалені колегіями суддів судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав

2.1. Про підстави для анулювання ліцензії на право роздрібної торгівлі пальним

Аналіз частини сорок сьомої статті 15 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» свідчить про те, що вона містить конкретні умови щодо її застосування, зокрема, наявність інформації від уповноважених органів щодо непогодження / невидання документів, копії яких подані разом із заявою на отримання ліцензії. Тобто інформація органу має стосуватися конкретно визначених документів та такі документи має подавати особа при отриманні ліцензії. Те саме стосується і підстави для анулювання ліцензії в разі встановлення факту подання недостовірних даних у документах, оскільки такі документи мають бути саме подані особою для отримання ліцензії.

Тобто відповідальність суб'єкта у вигляді анулювання ліцензії може мати місце тоді, коли контролюючим органом достовірно встановлено, що конкретний документ, наявний серед інших документів, які подавали разом із заявою для отримання ліцензії, насправді не видавався відповідним органом, отже є підробленим (сфальшованим) або містить недостовірну інформацію. Тоді ж коли суб'єкт взагалі

не подавав певний документ, вказані норми як підстави для анулювання ліцензії застосовані бути не можуть

01 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління ДПС у Хмельницькій області на рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 14.07.2020 та постанову Сьомого апеляційного адміністративного суду від 28.10.2020 у справі № 560/377/20 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Прокар» до Головного управління ДПС у Хмельницькій області про визнання протиправним та скасування розпорядження.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач є платником акцизного податку з реалізації пального та отримав ліцензії на право роздрібною торгівлі пальним.

За результатом розгляду запиту ГУ ДПС про надання інформації щодо видачі позивачу дозвільних документів (декларацій) на право розміщення об'єктів (АЗС) Департамент архітектури, містобудування та земельних ресурсів Хмельницької міської ради 24.12.2019 повідомив, що дозвільних документів (декларацій) на право розміщення даних об'єктів для роздрібною торгівлі пальним ТОВ «Прокар» за вказаними адресами не надавались.

На підставі вказаного листа, керуючись статтею 15 Закону № 481/95-ВР відповідач прийняв розпорядження від 24.12.2019, яким ліцензії позивача на право роздрібною торгівлі пальним від 22.11.2019 було анульовано.

Підставою для анулювання ліцензій в оспорюваному розпорядженні зазначено отримання від уповноважених органів інформації, що документи, копії яких подані разом із заявою на отримання ліцензії, не видавались/не погоджувались такими органами та подання недостовірних даних у документах, поданих разом із заявою на отримання ліцензії.

Позовні вимоги обґрунтовано тим, що розпорядження відповідача в оспорюваній частині є протиправним та підлягає скасуванню, оскільки воно було прийняте без проведення будь-яких контрольних заходів, не містить обґрунтування підстав його прийняття, визначених Законом України від 19.12.1995 № 481/95-ВР «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального» (далі - Закон № 481/95-ВР).

Хмельницький окружний адміністративний суд рішенням від 14.07.2020, залишеним без змін постановою Сьомого апеляційного адміністративного суду від 28.10.2020, задовольнив позовні вимоги.

Верховний Суд касаційну скаргу залишив без задоволення, рішення судів попередніх інстанцій - без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Верховний Суд зазначив, що для здійснення господарської діяльності, зокрема, з роздрібною торгівлі пальним, суб'єкт господарювання має отримати ліцензію на здійснення такої діяльності. Вичерпний перелік документів, що подається разом

із заявою про отримання ліцензії, визначений статтею 15 Закону № 481/95-ВР. У цьому переліку, крім іншого, визначено акт вводу в експлуатацію об'єкта або акт готовності об'єкта до експлуатації, або сертифікат про прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, або інші документи, що підтверджують прийняття об'єктів в експлуатацію відповідно до законодавства.

Крім того, питання достатності документів для здобуття права на реалізацію пального підлягає досліджено самим же відповідачем на стадії розгляду заяви особи про надання ліцензії.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що позивачу було видано ліцензії на роздрібну торгівлю пальним №22250314201900265 та №22250314201900266 від 22.11.2019 терміном дії до 22.11.2024.

Спірним розпорядженням ці ліцензії було анульовано на підставі отриманої від Департаменту архітектури, містобудування та земельних ресурсів Хмельницької міської ради інформації, згідно якої позивачу не надавались дозвільні документи (декларації) на право розміщення об'єктів для роздрібної торгівлі пальним за відповідними адресами.

Верховний Суд зазначив, що у випадку анулювання ліцензії відповідач має керуватись положеннями частини сорок сьомої статті 15 Закону №481/95-ВР, якою передбачено вичерпний перелік підстав для таких дій податкового органу, зокрема, отримання від уповноважених органів інформації, що документи, копії яких подані разом із заявою про отримання ліцензії, не видавались/не погоджувались такими органами; встановлення факту подання недостовірних даних у документах, поданих разом із заявою на отримання ліцензії.

Аналіз цієї норми свідчить про те, що вона містить конкретні умови щодо її застосування, зокрема, наявність інформації від уповноважених органів щодо непогодження/не видання документів - копії яких подані разом із заявою на отримання ліцензії. Тобто інформація органу має стосуватись конкретно визначених документів та такі документи мають подаватись особою при отриманні ліцензії. Те саме стосується й підстави для анулювання ліцензії у разі встановлення факту подання недостовірних даних у документах, оскільки такі документи мають бути саме подані особою для отримання ліцензії.

Тобто, відповідальність суб'єкта у вигляді анулювання ліцензії може мати місце тоді, коли контролюючим органом достовірно встановлено, що конкретний документ, наявний серед інших документів, які подавались разом з заявою для отримання ліцензії, насправді не видавався відповідним органом, відтак є підробленим (сфальшованим), або містить недостовірну інформацію. Тоді ж, коли суб'єкт взагалі не подавав певний документ, вказані норми, як підстави для анулювання ліцензії, застосовані бути не можуть.

З таких міркувань Верховний Суд дійшов висновку, що лист Департаменту архітектури, містобудування та земельних ресурсів Хмельницької міської ради 24.12.2019, у якому зазначено, що дозвільних документів (декларацій) на право розміщення даних об'єктів для роздрібної торгівлі пальним ТОВ «Прокар» за вказаними адресами не надавались не міг бути застосований як підстава

для анулювання позивачу ліцензій. Відтак, видавши позивачу ліцензії на право роздрібної торгівлі пальним на підставі відповідних документів та визнавши їх достатніми для її отримання, суб'єкт владних повноважень у подальшому не вправі посилалися на їх неповноту як підставу для анулювання раніше виданої ліцензії.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 1 листопада 2022 року у справі № 560/377/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107064479>.

2.2. Про відсутність в органів територіальної громади обов'язку щодо добудови об'єктів незавершеного будівництва за кошти місцевого бюджету

Підпунктом 11 пункту «а» частини першої статті 31 Закону України «Про місцеве самоврядування» не визначено обов'язку та повноважень, зокрема, виконавчого органу міської ради добудовувати об'єкти незавершеного будівництва за кошти місцевого бюджету, а передбачено його обов'язок вчиняти дії щодо організації роботи, пов'язаної із завершенням будівництва багатоквартирних житлових будинків, що споруджувалися із залученням коштів фізичних осіб, у разі неспроможності забудовників продовжувати таке будівництво.

Наведена норма права не конкретизує, які дії підпадають під визначення «організація роботи, пов'язаної із завершенням будівництва багатоквартирних житлових будинків».

Для правильного застосування положень підпункту 11 пункту «а» частини першої статті 31 Закону № 280/97-ВР в кожному конкретному випадку слід досліджувати обставини в розрізі характеру дій, які були вчинені органом місцевого самоврядування, з метою виконання наведених положень Закону, враховуючи відсутність чіткого нормативно-правового порядку, який закріплює механізм, конкретні повноваження та порядок вчинення органом місцевого самоврядування відповідних дій

16 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Виконкому Запорізької міськради на рішення Запорізького окружного адміністративного суду від 07.09.2021 та постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 07.07.2022 у справі № 280/3841/21 за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до Виконавчого комітету Запорізької міської ради, треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача: Товариство з обмеженою відповідальністю «Інвестиційна будівельна компанія «Рассвет», Запорізьке регіональне управління Державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву», про визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинити певні дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Запорізьким регіональним управлінням Державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву» як кредитором укладено кредитні договори з ОСОБА_1 та ОСОБА_2 як позичальниками, за якими кредитор зобов'язувався надати позичальникам грошові кошти на будівництво житла, що будується згідно з договорами купівлі-продажу майнових прав на нерухоме майно, укладеними між ТОВ «Інвестиційна будівельна компанія «Рассвет» та позивачами.

Відповідно до умов договорів купівлі-продажу майнових прав на нерухоме майно (від 24.05.2018 №61/76/18 та від 08.11.2019 №1) строк здачі в експлуатацію об'єкта будівництва зазначений - до 31.05.2019. Однак, в обумовлений термін, визначений договором, будинки не були здані в експлуатацію.

За договорами купівлі-продажу неодноразово укладалися додаткові угоди, згідно із якими продовжувався строк введення в експлуатацію будинків та встановлювалися пільгові періоди щодо сплати основного боргу за кредитними договорами.

03.07.2020 представниками ініціативної групи покупців складено акт огляду будівництва (будинки АДРЕСА_1), яким зафіксовано, що будівництво не ведеться.

Листом від 07.09.2020 Запорізька обласна державна адміністрація повідомила ініціативну групу, що за результатами обстеження об'єктів будівництва, з'ясовано, що будівництво будинку АДРЕСА_2, будинку АДРЕСА_3 призупинене.

Ініціативна група письмово звернулася за вирішенням цього питання до Виконкому Запорізької міськради, на що останній в листі від 04.12.2020 повідомив про складну ситуацію навколо спірного будівництва та зазначив, що втручання у господарську діяльність ТОВ «ІБК «РАССВЕТ» виходить за межі повноважень Запорізької міської ради.

Запорізький окружний адміністративний суд рішенням від 07.09.2021, залишеним без змін постановою Третього апеляційного адміністративного суду від 07.07.2022, задовольнив позовні вимоги.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив частково, скасував рішення судів попередніх інстанцій та направив справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Проаналізувавши норми Закону України «Про місцеве самоврядування» (далі - Закон № 280/97-ВР) Верховний Суд констатував наявність у виконавчого органу місцевого самоврядування повноважень в частині організації роботи, пов'язаної із завершенням будівництва багатоквартирних житлових будинків, що споруджувалися із залученням коштів фізичних осіб, у разі неспроможності забудовників продовжувати таке будівництво.

Поряд з цим, підпунктом 11 пункту «а» частини першої статті 31 Закону № 280/97-ВР не визначено обов'язку та повноважень, зокрема, виконавчого органу міської ради добудовувати об'єкти незавершеного будівництва за кошти місцевого бюджету, а передбачено його обов'язок вчиняти дії щодо організації роботи, пов'язаної із завершенням будівництва багатоквартирних житлових будинків,

що споруджувалися із залученням коштів фізичних осіб, у разі неспроможності забудовників продовжувати таке будівництво.

Верховний Суд зауважив, що наведена норма права не конкретизує, які дії підпадають під визначення «організація роботи, пов'язаної із завершенням будівництва багатоквартирних житлових будинків».

Станом на час вирішення спору по суті на законодавчому рівні не регламентований механізм реалізації органами місцевого самоврядування повноважень щодо організації роботи, пов'язаної із завершенням будівництва довгобудів.

Окрім того, на законодавчому рівні відсутній порядок реалізації органами місцевого самоврядування повноважень у сфері здійснення державного контролю за дотриманням договірних зобов'язань забудовниками, діяльність яких пов'язана із залученням коштів фізичних осіб у будівництво багатоквартирних житлових будинків.

Утім Верховний Суд наголосив, що в Україні як у правовій державі, де на конституційному рівні визнається і діє принцип верховенства права, не може бути не врегульованих правом суспільних відносин, а органи місцевого самоврядування повинні вчасно, в належний і якомога послідовніший спосіб здійснювати свої повноваження на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, мають працювати над досягненням конкретних, вимірюваних цілей, тобто ефективно.

Водночас, встановлені законом повноваження не повинні сприйматись абстрактно, мати суто формальний, декларативний характер, а суб'єкти владних повноважень не можуть відмовлятися від виконання тих чи інших юридично значимих і обов'язкових до виконання дій лише тому, що вони не підкріплені чітко зафіксованою у законодавстві правовою процедурою їх реалізації.

За таких міркувань, Верховний Суд дійшов висновку, що для правильного застосування положень підпункту 11 пункту "а" частини першої статті 31 Закону №280/97-ВР в кожному конкретному випадку слід досліджувати обставини в розрізі характеру дій, які були вчинені органом місцевого самоврядування, з метою виконання наведених положень закону, враховуючи відсутність чіткого нормативно-правового порядку, який закріплює механізм, конкретні повноваження та порядок вчинення органом місцевого самоврядування відповідних дій.

Водночас, суди попередніх інстанцій не дослідили на підставі належних доказів, які дії вчинялись Виконкомом Запорізької міськради з метою виконання повноважень у галузі будівництва, та якими останній обґрунтовував заперечення проти вимог позивачів, вказуючи, що ним вчиняються всі можливі дії, які залежать безпосередньо від нього з метою реалізації повноважень, закріплених підпунктом 11 пункту "а" частини першої статті 31 Закону № 280/97-ВР, що у свою чергу і стало підставою для скасування рішень судів попередніх інстанцій з направленням справи на новий розгляд.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 листопада 2022 року у справі № 280/3841/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107370320>.

2.3. Про випадки застосування меж і режимів використання зон охорони пам'яток історичних ареалів

Межі історичних ареалів визначаються спеціальною науково-проектною документацією під час розроблення історико-архітектурних опорних планів цих населених місць. Визначені науково-проектною документацією межі історичних ареалів погоджує відповідний орган місцевого самоврядування та затверджує Мінкультури.

Отже, межі й режими використання зон охорони пам'яток історичних ареалів можуть застосовуватися лише в разі їх затвердження центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини

30 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу виконуючого обов'язку керівника Житомирської обласної прокуратури на рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 18.01.2021 та постанову Сьомого апеляційного адміністративного суду від 29.06.2021 у справі № 240/9838/20 за позовом виконуючого обов'язку керівника Житомирської місцевої прокуратури в інтересах держави до Житомирської міської ради, треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача: Департамент містобудування та земельних відносин Житомирської міськради, Міністерство культури та інформаційної політики України, про визнання протиправними та нечинними пунктів рішення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Житомирської міськради від 30.11.2016 «Про затвердження Генерального плану м. Житомира» було вирішено: затвердити Генеральний план міста Житомира, розроблений Державним підприємством «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «ДІПРОМІСТО» ім. Ю.М. Білоконя» Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України; вважати таким, що втратив чинність Генеральний план м. Житомира, затверджений рішенням міської ради від 26.12.2001. До затвердження Генерального плану міста Житомира листом Міністерства культури України від 22.01.2016 була погоджена науково-проектна документація з визначення меж та режимів використання охорони пам'яток та історичних ареалів м. Житомира, розроблена інститутом «УкрНДІпроектреставрація».

Наказом Міністерства культури України від 21.01.2016 «Про затвердження науково-проектної документації щодо визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток та історичного ареалу» на підставі відповідного рішення Науково-методичної ради з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури України (протокол від 21.10.2015) було затверджено межі та режими використання зон охорони пам'яток та історичного ареалу міста Житомира.

Виконавчий комітет Житомирської міськради у листі від 08.11.2018 повідомив Міністерству культури України про необхідність розроблення нового історико-архітектурного опорного плану м. Житомира у зв'язку з втратою чинності ДБН Б.2.2-3-2008 «Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження історико-архітектурних опорних планів, спеціальної науково-проектної документації для визначення історичних ареалів населених місць України» та просив розглянути, погодити та затвердити матеріали Історико - архітектурного опорного плану м. Житомир з визначенням меж і режимів використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів, виконаного Інститутом культурної спадщини Всеукраїнської Ради з охорони культурної спадщини України.

Міністерство культури України у листі від 13.12.2018 повідомило виконавчий комітет Житомирської міськради, що окреслене питання включене до плану роботи Науково-методичної ради з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури України, а також висловлено прохання до Житомирської міськради долучити актуальні документи - відповідні рішення Житомирської міськради, погодження місцевого органу охорони культурної спадщини Житомирської обласної державної адміністрації, протоколи розгляду, наукові рецензії тощо.

17.09.2019 Житомирська міськрада прийняла рішення «Про впорядкування містобудівної документації м. Житомира». У пунктах 2.1-2.3 цього рішення зазначено: зупинити дію меж і режимів використання зон охорони пам'яток та історичного ареалу, які відображені на містобудівній документації м. Житомира та визначені науково - проектною документацією «Історико-архітектурний опорний план м. Житомир з визначенням меж і режимів використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів» (розробник - Інститут культурної спадщини Всеукраїнської Ради з охорони культурної спадщини України); вважати такою, що входить до складу діючої містобудівної документації м. Житомира науково-проектну документацію «Історико-архітектурний опорний план з визначенням історичного ареалу м. Житомир» та «Зони охорони пам'яток архітектури м. Житомир», яка розроблена Українським державним науково-дослідним та проектним інститутом «УкрНДІпроектреставрація»; суб'єктам містобудівної діяльності у своїй роботі використовувати та керуватись науково-проектною документацією «Історико-архітектурний опорний план з визначенням історичного ареалу м. Житомир» та «Зони охорони пам'яток архітектури м. Житомир», яка розроблена Українським державним науково-дослідним та проектним інститутом «УкрНДІпроектреставрація».

Вважаючи протиправними та нечинними пункти 2.1., 2.2. та 2.3. рішення Житомирської міської ради від 17.09.2019 № 1604 «Про впорядкування містобудівної документації м. Житомира», в.о. керівника місцевої прокуратури звернувся до суду з цим позовом.

Житомирський окружний адміністративний суд рішенням від 18.01.2021, залишеним без змін постановою Сьомого апеляційного адміністративного суду від 29.06.2021, відмовив у задоволенні позовних вимог.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив частково, скасував рішення судів попередніх інстанцій в частині відмови у задоволенні позовних вимог про визнання

протиправними та нечинними пунктів 2.2 та 2.3 рішення Житомирської міської ради від 17.09.2019 № 1604 «Про впорядкування містобудівної документації м. Житомира» із ухваленням у цій частині нового рішення про задоволення позовних вимог. В іншій частині рішення судів попередніх інстанцій залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Частиною третьою статті 17 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» (далі – Закон №3038-VI) встановлено, що для населених пунктів, занесених до Списку історичних населених місць України, до яких віднесено і м. Житомир, в межах визначених історичних ареалів у складі генерального плану населеного пункту визначаються режими регулювання забудови та розробляється історико-архітектурний опорний план, в якому зазначається інформація про об'єкти культурної спадщини.

У разі виникнення державної необхідності рішення щодо доцільності внесення змін до генерального плану населеного пункту приймається Кабінетом Міністрів України. (частина дев'ята статті 17 Закону №3038-VI).

У відповідності до пунктів 1.4, 1.5 Порядку розроблення історико-архітектурного опорного плану населеного пункту (далі - Порядок № 64), затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 02.06.2011 № 64, внесення змін до історико-архітектурного опорного плану, який погоджується та затверджується у складі містобудівної документації, відбувається згідно із Законом №3038-VI.

Правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь регулює Закон України від 08.06.2020 № 1805-III «Про охорону культурної спадщини» (далі - Закон № 1805-III).

Положеннями цього нормативно-правового акту визначено, що межі та режими використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на територіях історичних ареалів населених місць визначаються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, відповідною науково-проектною документацією, яка затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини або уповноваженими ним органами охорони культурної спадщини (частина 3 статті 32 Закону № 1805-III).

Проаналізувавши норми Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць (далі - Порядок № 318), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 318, Верховний Суд зазначив, що межі історичних ареалів визначаються спеціальною науково-проектною документацією під час розроблення історико-архітектурних опорних планів цих населених місць.

Визначені науково-проектною документацією межі історичних ареалів погоджуються відповідним органом місцевого самоврядування та затверджуються Мінкультури.

Зі змісту наведеного правового регулювання Верховний Суд дійшов висновку, що межі і режими використання зон охорони пам'яток історичних ареалів можуть застосовуватись лише у випадку їх затвердження центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини.

У ході розгляду справи встановлено, що науково-проектна документація «Історико-архітектурний опорний план м. Житомир з визначенням меж і режимів використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів», розроблена Інститутом культурної спадщини Всеукраїнської Ради з охорони культурної спадщини України на час виникнення спірних відносин не була затверджена центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини, а отже це виключає можливість її застосування.

За таких обставин, Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій про правомірність п. 2.1 оспорюваного рішення відповідача, оскільки в будь-якому випадку незатверджена Міністерством культури України науково-проектна документація, не підлягала застосуванню.

Водночас Верховний Суд не погодився із висновком судів попередніх інстанцій про правомірність оспорюваних пунктів 2.2. та 2.3. оспорюваного рішення відповідача щодо включення до складу діючої містобудівної документації м. Житомира науково-проектної документації «Історико-архітектурний опорний план з визначенням історичного ареалу м. Житомир» та «Зони охорони пам'яток архітектури м. Житомир», яка розроблена Українським державним науково-дослідним та проектним інститутом «УкрНДІпроектреставраці» та щодо використання її суб'єктам містобудівної діяльності у своїй роботі, оскільки внесення змін до генерального плану як основного виду містобудівної документації потребує дотримання відповідних строків та процедури, визначеної Законом № 3038-VI шляхом внесення відповідних змін до нього, з огляду на те, що історико-архітектурний опорний план як науково-проектна документація розробляється у складі генеральних планів історичних населених місць, якої як видно з матеріалів справи не було дотримано відповідачем.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 листопада 2022 року у справі № 240/9838/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107631274>.

2.4. Про виплату одноразової грошової допомоги в більшому розмірі у зв'язку із зміною причинного зв'язку захворювання, отриманого поліцейським, на підставі судового рішення, а не за наслідком повторного медичного огляду медико-соціальної експертної комісії

Зміна причинного зв'язку захворювання, отриманого поліцейським, з «одержаного в період проходження служби в органах внутрішніх справ» на «пов'язане

з виконанням службових обов'язків», що відбулася на підставі виконання судового рішення, а не за наслідком повторного медичного огляду медико-соціальної експертної комісії, свідчить про те, що право на отримання одноразової грошової допомоги виникає в особи, коли їй уперше було встановлено групу інвалідності.

У такому разі особа має право на виплату одноразової грошової допомоги в більшому розмірі, оскільки його травма і захворювання були отримані під час виконання службових обов'язків

08 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 на рішення Львівського окружного адміністративного суду від 21 жовтня 2021 року та постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 09 березня 2022 року у справі № 380/8892/21 за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Національної поліції у Львівській області про визнання протиправними дій Головного управління Національної поліції у Львівській області щодо прийняття рішення про відмову ОСОБА_1 в призначенні, нарахуванні та виплаті йому одноразової грошової допомоги, передбаченої пункту 3 частини першої статті 97 Закону України від 02 липня 2015 року № 580-VIII «Про Національну поліцію» (далі Закон № 580-VIII) у зв'язку із встановленням йому III групи інвалідності, що настала внаслідок травми, отриманої під час виконання службових обов'язків відповідно до підпункту «в» пункту 3 частини першої статті 99 Закону № 580-VIII, у розмірі 250-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому прийнято рішення про виплату (одна з позовних вимог).

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

02.08.2019 під час виконання позивачем службових обов'язків та затримання правопорушника, ОСОБА_1 отримав травму, а саме: ножове поранення лівої нижньої частини грудної клітки.

18.10.2019 позивач пройшов медичний огляд у територіальному медичному об'єднанні Міністерства внутрішніх справ України по Львівській області» (далі - ВЛК ДУ «ТМО МВС України по Львівській області»).

Так, згідно із свідоцтвом про хворобу від 18.10.2019, виданим медичною ВЛК ДУ «ТМО МВС України по Львівській області, позивачу встановлено діагноз: «ХОЗЛ II ст. в ст. ремісії, клінічна група В, бронхообструктивний синдром. ДН II ст. Псоріаз поширений, стаціонарна стадія. Короткозорість слабого ступеня обох очей з гостротою хору 0,6/0,6 з корекцією до 1,0/1,0. Ангіопатія сітківки обох очей. Захворювання, ТАК, пов'язане з проходженням служби в поліції. Стан після перенесеного ножового поранення грудної клітки зліва (02.08.2019) ускладненого післятравматичним лівобічним плевритом у вигляді локального плевропневмофіброзу, післятравматичної міжреберної невралгії з незначним порушенням функції. Травма, ТАК, пов'язана з виконанням службових обов'язків».

Не погодившись із висновком, позивач оскаржив його в судовому порядку до Львівського окружного адміністративного суду.

Рішенням окружного адміністративного суду у задоволенні адміністративного позову відмовлено.

Постановою апеляційного адміністративного суду зазначене рішення суду першої інстанції скасовано та прийнято постанову, якою позов ОСОБА_1 задоволено частково. Визнано протиправною та скасовано постанову ДУ «ТМО МВС України по Львівській області від 18.10.2019 в частині встановлення ОСОБА_1 причинного зв'язку захворювання «ХОЗЛ II ст. в ст. ремісії, клінічна група В, бронхообструктивний синдром. ДН II ст. Псоріаз, поширений, стаціонарна стадія», як такого, що отримано в період проходження служби в органах внутрішніх справ. Зобов'язано ВЛК ДУ «ТМО МВС України по Львівській області прийняти рішення про встановлення ОСОБА_1 причинного зв'язку захворювання ХОЗЛ II ст. в ст. ремісії, клінічна група В, бронхообструктивний синдром. ДН II ст. Псоріаз, поширений, стаціонарна стадія», як такого, що пов'язане із виконанням службових обов'язків.

22.01.2021 медичною (військово - лікарською) комісією ДУ «ТМО МВС України по Львівській області», на виконання рішення суду, винесено постанову (на час звільнення зі служби в 2019 році), згідно якої змінено причинний зв'язок захворювання, отриманого поліцейським, з «в період проходження служби в органах внутрішніх справ» на «пов'язане із виконанням службових обов'язків».

29.01–04.02.2021, при повторному огляді МСЕК, ОСОБА_1 встановлено III групи інвалідності у зв'язку із травмою, пов'язаною з виконанням службових обов'язків. Дата встановлення страхового випадку – 02.08.2019.

У зв'язку з отриманням III групи інвалідності, з метою отримання одноразової грошової допомоги, ОСОБА_1 05.02.2021 звернувся до начальника ГУ НП України у Львівській області із заявою (рапортом) про виплату одноразової грошової допомоги.

Згідно з витягу з протоколу засідання робочої групи по виплаті одноразової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втраті працездатності поліцейського, від 25.03.2021, було встановлено факт виплати позивачу у 2020 році по III групі інвалідності від захворювання, пов'язаного з проходженням служби в поліції. Положеннями Закону № 580-VIII не передбачено право на отримання більшого розміру одноразової грошової допомоги у випадку зміни причинного зв'язку захворювань, а визначено лише право особи на отримання одноразової грошової допомоги, у випадках встановлених статті 97 цього Закону. Враховуючи приписи пункту 8 розділу IV Порядку та умовами виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського, затвердженим наказом МВС України від 11 січня 2016 року № 4 (далі - Порядок № 4), робоча група дійшла висновку про відсутність у ОСОБА_1 права на отримання грошової допомоги в більшому розмірі, оскільки він реалізував своє право на отримання одноразової грошової допомоги, коли йому було встановлено III групи інвалідності з огляду на те, що йому під час первинного медичного огляду за рішенням МСЕК встановлено групи інвалідності, тоді як вказаною нормою передбачено, що під час первинного огляду рішенням МСЕК має бути встановлено тільки ступінь втрати працездатності без установаження інвалідності взагалі.

Вважаючи таку відмову відповідача протиправною та незаконною, ОСОБА_1 звернувся до суду із цим позовом за захистом порушених, на його думку, прав та інтересів.

Львівський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Восьмого апеляційного адміністративного суду, у задоволенні позовних вимог відмовив повністю.

Приймаючи такі судові рішення, суди першої та апеляційної інстанцій виходили з того, що право на отримання одноразової грошової допомоги в більшому розмірі мають особи, яким під час первинного огляду рішенням МСЕК встановлено тільки ступінь втрати працездатності без установлення інвалідності, а під час повторного огляду - встановлено групу інвалідності або більший відсоток втрати працездатності.

Верховний Суд касаційну скаргу ОСОБА_1 задовольнив частково, скасувавши рішення судів попередніх інстанцій, та прийняв нову постанову визнавши протиправними дії Головного управління Національної поліції у Львівській області щодо прийняття рішення про відмову ОСОБА_1 в призначенні, нарахуванні та виплаті йому одноразової грошової допомоги, та зобов'язавши відповідача повторно розглянути заяву позивача та призначити, нарахувати і виплатити йому одноразову грошову допомогу.

ОЦІНКА СУДУ

Враховуючи встановлені судами обставини справи колегія суддів Верховного Суду зазначила, що зміна причинного зв'язку захворювання з «в період проходження служби в органах внутрішніх справ» на «пов'язане із виконанням службових обов'язків» відбулась на підставі виконання судового рішення у справі № 380/2561/20, а не за наслідком повторного медичного огляду МСЕК, що дає підстави для висновку про те, що право на отримання одноразової грошової допомоги у розмірі 250 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, виникло у ОСОБА_1 коли йому вперше було встановлено III групу інвалідності, тобто у грудні 2019 року.

Верховний Суд акцентував увагу на тій обставині, що саме при первинному медичному огляді в медичній ВЛК ДУ «ТМО МВС України по Львівській області» 18 жовтня 2019 року в контексті травми позивача, Комісією було зазначено: «Так, пов'язана з виконанням службових обов'язків».

Крім цього, Верховний Суд зазначив, що повторний огляд МСЕК ОСОБА_1 у 2021 році для цієї справи визначального значення не має, оскільки пріоритетним є право позивача на одноразову грошову допомогу у розмірі 250 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, при первинному зверненні до відповідача.

З огляду на вказане, Верховний Суд дійшов висновку, що оскільки ОСОБА_1, як особа з III групою інвалідності внаслідок травми, отриманої під час виконання службових обов'язків, має право на одноразову грошову допомогу у розмірі 250 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому прийнято рішення про виплату, то наявні підстави для визнання протиправними дій Головного управління Національної поліції

у Львівській області щодо відмови позивачу у виплаті ОГД у більшому розмірі, з врахуванням раніше проведених виплат.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 8 листопада 2022 року у справі № 380/8892/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107217788>.

2.5. Про відповідність квартирному обліку внутрішньо переміщеної особи із числа учасників бойових дій як обов'язкової вимоги для отримання компенсації за належні для отримання жилі приміщення

Для внутрішньо переміщених осіб із числа учасників бойових дій передбачено окремий визначений законодавством порядок прийняття на квартирний облік. Зокрема, особливістю вказаного порядку є те, що такі особи беруться на квартирний облік у населеному пункті в межах території обслуговування органу соціального захисту населення, в якому вони перебувають на обліку як внутрішньо переміщені особи.

Отже, відповідність квартирному обліку внутрішньо переміщеної особи із числа учасників бойових дій як особи, що має спеціальний статус, є обов'язковою вимогою для отримання компенсації за належні для отримання жилі приміщення згідно з Порядком виплати грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, затвердженим Кабінетом Міністрів України, та має узгоджуватись із приписами Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм житлових приміщень

10 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 на рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 06 травня 2019 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 18 вересня 2019 року у справі № 826/10728/18 за позовом ОСОБА_1 до Комісії з питань призначення виплат грошової компенсації членам сімей загиблих, осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет, територіальну цілісність України в Оболонському районі міста Києва, Голови Оболонської районної в місті Києві державної адміністрації ОСОБА_2 про визнання протиправними дій Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області щодо застосування обмежень при виплаті ОСОБА_1 нарахованої суми пенсії максимальним розміром.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 є учасником бойових дій і внутрішньо переміщеною особою, яка перебуває на обліку в управлінні та соціального захисту населення Ірпінської міської ради Київської області.

27.12.2017 Оболонською районною в місті Києві державною адміністрацією було прийнято розпорядження "Про прийняття громадян на квартирний облік для надання жилого приміщення, внесення змін до облікових справ та зняття

з квартирному обліку", яким було вирішено прийняти на квартирний облік за місцем проживання гр. ОСОБА_1, яка зареєстрована з 2017 року за адресою: АДРЕСА_3: проживання в гуртожитку. Категорія обліку: учасник бойових дій, залучені до антитерористичної операції. Порядок забезпечення житлом: першочерговий.

Згідно Довідки № 776 від 27.12.2017 ОСОБА_1 перебуває на квартирному обліку у Оболонському районі м. Києва з 27.12.2017.

13.06.2018 ОСОБА_1 звернулася до Управління праці та соціального захисту населення Оболонської районної в м. Києві адміністрації із заявою щодо надання їй грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України відповідно вимог Порядку виплати грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 18.04.2018 № 280 (далі -Порядок № 280).

Рішенням Комісії від 15.06.2018 відмовлено позивачці в призначенні грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України. Підставою для прийняття вказаного рішення стали невідповідність в документах, що посвідчують внутрішньо переміщену особу, яка захищала незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також те, що заявниця не перебуває на квартирному обліку в Оболонському районі міста Києва як внутрішньо переміщена особа, яка захищала незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України.

Вважаючи дії відповідачів щодо відмови у наданні грошової компенсації протиправними, позивачка звернулася до суду із цим позовом.

Рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва позов задоволено частково.

Задовольняючи частково позов, суд першої інстанції зазначив, що Порядком № 280 не передбачено такої підстави для відмови у наданні грошової допомоги як перебування на квартирному обліку саме у статусі внутрішньо переміщеної особи, яка захищала незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України. Також суд першої інстанції зазначив, що в оскаржуваному рішенні Комісією не зазначено у чому саме полягає така невідповідність.

Постановою Шостого апеляційного адміністративного суду рішення Окружного адміністративного суду міста Києва скасовано та прийнято нову постанову, якою у задоволенні адміністративного позову ОСОБА_1 відмовлено у повному обсязі.

Скасовуючи рішення та відмовляючи в задоволенні позову, апеляційний суд дійшов висновку, що позивач не відповідає всім ознакам осіб, які мають право на отримання грошової компенсації відповідно до пункту 2 Порядку № 280, а тому Комісія дійшла обґрунтованого висновку стосовно відсутності підстав для задоволення заяви ОСОБА_1 про призначення їй грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а рішення суду апеляційної інстанції – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до пункту 2 Порядку № 280 (в редакції чинній на момент спірних правовідносин) право на отримання грошової компенсації відповідно до цього Порядку мають внутрішньо переміщені особи, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, та визнані особами з інвалідністю внаслідок війни III групи відповідно до пунктів 11-14 частини другої статті 7 або учасниками бойових дій відповідно до пунктів 19 і 20 частини першої статті 6 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", які перебувають на обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов (далі - квартирний облік).

Водночас згідно абзацу 4 пункту 8 Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм житлових приміщень в Українській РСР, що затверджений постановою Ради Міністрів УРСР і Укрпрофради від 11.12.1984 року № 470 (далі – Правила № 470) внутрішньо переміщені особи, визначені у підпункті 8 пункту 13 цих Правил, беруться на квартирний облік у населеному пункті в межах території обслуговування органу соціального захисту населення, в якому вони перебувають протягом року на обліку в Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб незалежно від наявності майнових прав чи прав власності на нерухоме майно, що розміщується в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, або розташованих на лінії зіткнення.

Верховний Суд зазначив, що при вирішенні цієї справи відповідність квартирному обліку позивача, як особи, що має спеціальний статус, є обов'язковою вимогою для отримання компенсації згідно Порядку № 280 та має узгоджуватись із приписами Правил № 470.

Отже, колегія суддів Верховного Суду погодилась з висновком суду апеляційної інстанції, що для внутрішньо переміщених осіб з числа учасників бойових дій, якою є позивачка, передбачено окремий визначений законодавством порядок прийняття на квартирний облік. Зокрема, особливістю вказаного порядку є те, що такі особи беруться на квартирний облік у населеному пункті в межах території обслуговування органу соціального захисту населення, в якому вони перебувають на обліку як внутрішньо переміщена особа.

Оскільки ОСОБА_1 перебуває на обліку як внутрішньо переміщена особа в управлінні та соціального захисту населення Ірпінської міської ради Київської області, то і на квартирний облік вона повинна стати саме у цьому населеному пункті.

Водночас докази того, що позивач перебуває на квартирному обліку в Оболонській районній в місті Києві державній адміністрації саме у статусі внутрішньо переміщеної особи, яка захищала незалежність, суверенітет

та територіальну цілісність України (п.п.8 п. 13 Правил № 470) в матеріалах справи відсутні.

На підставі викладеного колегія суддів погодилась з висновком суду апеляційної інстанції про правомірність рішення про відмову позивачу в призначенні грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, відповідно до Порядку № 280.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 листопада 2022 року у справі № 826/10728/18 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107249482>.

2.6. Про право на отримання одноразової грошової допомоги членами сім'ї померлого військовослужбовця

Право на отримання одноразової грошової допомоги членами сім'ї померлого військовослужбовця не залежить від наявності в нього на момент смерті статусу військовослужбовця, а безпосередньо пов'язане з наявністю зв'язку між смертю особи та захворюванням, отриманим під час виконання ним обов'язків військової служби

16 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління Національної гвардії України (далі - ГУ Нацгвардії України) на рішення Харківського окружного адміністративного суду від 20 липня 2018 року постанову Харківського апеляційного адміністративного суду від 16 листопада 2018 року у справі № 820/3834/18 за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 до Військової частини НОМЕР_1 (далі - в/ч), ГУ Нацгвардії України про зобов'язання відповідачів прийняти рішення та здійснити нарахування та виплату одноразової грошової допомоги у розмірі 500-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на 1 січня календарного року у зв'язку зі смертю майора ОСОБА_4, членам його сім'ї - ОСОБА_2, ОСОБА_3, та ОСОБА_1 (одна з позовних вимог).

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 є матір'ю померлого ОСОБА_4, ОСОБА_3 є сином, а ОСОБА_2 є дружиною.

Згідно копії свідоцтва про смерть, виданої 19.11.2016 Чугуївським міським відділом державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Харківській області, ОСОБА_4, помер у віці 46 років.

Відповідно до постанови державного управління "Територіального медичного об'єднання МВС України по Харківській області" Військово-лікарської комісії від 20.07.2017 вказано, що захворювання ОСОБА_4 що призвело до смерті послугувало "Порушення мозкового кровообігу на тлі злякисного новоутворення головного мозку", яке пов'язане із захистом батьківщини.

Військовою частиною, де проходив службу ОСОБА_4, а також рішенням комісії ГУ Нацгвардії України ОСОБА_2, ОСОБА_1, та ОСОБА_3, відмовлено на звернення позивачів у наданні одноразової грошової допомоги у зв'язку зі смертю батька, чоловіка, сина ОСОБА_4, оскільки на дату смерті, він був виключений зі списків особового складу військової частини та звільнений у запас за станом здоров'я, посилаючись на наказ командира військової частини від 18.07.2016.

Не погодившись із такими діями відповідачів, позивачі звернулись до суду з цим позовом.

Харківський окружний адміністративний суд рішенням позов задовольнив, зобов'язавши військову частину та ГУ Нацгвардії України здійснити нарахування та виплату одноразової грошової допомоги у розмірі 500-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на 1 січня календарного року у зв'язку зі смертю майора ОСОБА_4, членам його сім'ї.

Харківський апеляційний адміністративний суд постановою скасував рішення Харківського окружного адміністративного суду в частині задоволення позовних вимог про зобов'язання військової частини здійснити нарахування та виплату одноразової грошової допомоги.

Прийняв у цій частині нову, якою в задоволенні цієї частини позовних вимог до військової частини про зобов'язання вчинити певні дії та стягнення моральної шкоди - відмовив. У іншій частині рішення суду першої інстанції залишив без змін.

Скасовуючи частково рішення суду першої інстанції та ухвалюючи нове, суд апеляційної інстанції, виходив із того, що рішення про відмову в призначенні та виплаті одноразової грошової допомоги членам сім'ї померлого ОСОБА_4, прийнято комісією ГУ Нацгвардії України, при цьому обов'язок з вирішення вказаного питання покладено на останнього чинним законодавством України.

Апеляційний суд дійшов висновку щодо відсутності протиправних дій, рішень чи бездіяльності військової частини, якими були б порушені права позивачів, при цьому зазначив, що вирішення питання щодо призначення одноразової грошової допомоги не покладено на військову частину чинним законодавством України, а тому позовні вимоги до військової частини є безпідставними та задоволенню не підлягають.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Проаналізувавши статті 1, 16 Закону України від 20.12.1991 № 2011-XII "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" (далі - Закон № 2011-XII), статтю 41 Закону України від 25.03.1992 № 2232-XII "Про військовій обов'язок і військову службу" (далі - Закон № 2232-XII) Верховний Суд зазначив, що допомога виплачується не тільки у разі загибелі (смерті) військовослужбовця під час виконання обов'язків військової служби, а й у разі смерті, яка настала внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням обов'язків військової служби незалежно від часу звільнення з військової служби.

Визначальним є той факт, що військовослужбовець під час або у зв'язку з виконанням ним обов'язків військової служби захворів, внаслідок чого помер. Допомога у такому випадку призначається незалежно від того, чи була особа військовослужбовцем на час смерті. Наявність статусу військовослужбовця на час смерті має значення лише у випадку загибелі (смерті) військовослужбовця під час виконання обов'язків військової служби чи в період проходження військової служби.

Норми статті 16 Закону № 2011-XII у зв'язку із складністю їх конструкції допускають неоднозначне трактування, внаслідок чого і виник спір. Проте, на переконання суду інше тлумачення вказаної норми, ніж зазначене судом, не відображало б мети законодавця при прийнятті цього закону.

Якби законодавець пов'язував право сім'ї на допомогу лише з фактом смерті (загибелі) особи, яка була військовослужбовцем на час смерті, він би обмежився запровадженням норм про наявність відповідного права у разі загибелі (смерті) військовослужбовця під час виконання обов'язків військової служби чи в період її проходження.

Натомість, закон містить також і положення про наявність права на допомогу у разі смерті, яка настала внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням обов'язків військової служби чи проходження військової служби. Отже в такому випадку допомога призначається незалежно від часу звільнення з військової служби.

З урахуванням того, що право на отримання одноразової грошової допомоги членами сім'ї військовослужбовця не залежить від наявності останнього на момент смерті статусу військовослужбовця, а безпосередньо пов'язане із наявністю зв'язку між смертю особи та захворюванням, отриманим під час виконання ним обов'язків військової служби, суди дійшли правильного висновку про наявність у позивачів права на отримання гарантованої державою соціальної допомоги у рівних частках.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 листопада 2022 року у справі № 820/3834/18 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107354321>.

2.7. Про обов'язок органів Держпраці проводити перевірку суб'єктів господарювання на виконання нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю

Саме на органи Держпраці законодавчо покладений обов'язок перевірки суб'єктів господарювання на виконання нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю. Підставою для призначення територіальним органом Держпраці позапланової перевірки є, зокрема, повідомлення відділення Фонду соціального захисту інвалідів про невиправлення помилки у звіті про зайнятість та працевлаштування осіб з інвалідністю у строк до п'яти робочих днів із дня отримання повідомлення Фонду щодо незарахування кількості робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю. За наслідками такої перевірки в разі підтвердження невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю в суб'єкта господарювання виникає обов'язок сплатити

адміністративно-господарські санкції за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю

21 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Миколаївського обласного відділення Фонду соціального захисту інвалідів на постанову П'ятого апеляційного адміністративного суду від 2 лютого 2022 року у справі № 400/3957/21 за позовом Миколаївського обласного відділення Фонду соціального захисту інвалідів до Приватного сільськогосподарського підприємства «Агрофірма «Роднічок» про стягнення заборгованості.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

09.02.2021 відповідач подав до позивача звіт за 2020 рік про зайнятість і працевлаштування осіб з інвалідністю. За даними вказаного звіту середньооблікова кількість штатних працівників - 666 осіб, середньооблікова кількість штатних працівників, яким встановлена інвалідність - 28 осіб, кількість осіб з інвалідністю, які повинні працювати - 27 осіб. Проте, за інформацією Головного управління Пенсійного фонду України у Миколаївській області середньооблікова кількість штатних працівників, яким встановлена інвалідність - 23 особи.

З метою усунення розбіжностей, виявлених в інформації відповідача та Головного управління Пенсійного фонду України у Миколаївській області, позивач направив відповідачу лист про усунення розбіжностей від 07.04.2021. Листом від 22.04.2021 відповідач повідомив позивача, що у звіті правильно вказано 28 осіб з інвалідністю, які працювали на підприємстві у 2020 році більше шести місяців. До листа додано список осіб з інвалідністю за 2020 рік.

Враховуючи надану відповідачем інформацію, позивач розрахував середньооблікову кількість штатних працівників, яким встановлена інвалідність - 24 особи. Саме вказане значення позивач взяв за основу розрахунку адміністративно-господарських санкцій та пені. За невиконання вказаного нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю позивач нарахував 700870,96 грн, з яких адміністративно-господарські санкції - 695308,56 грн та пеня - 5562,40 гривень.

Рішенням Миколаївського окружного адміністративного суду позов задоволено повністю. Задовольняючи позов, суд першої інстанції виходив із того, що зарахування кількості робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю здійснено позивачем з дотриманням чинного законодавства, на підставі наданих самим відповідачем даних. Непроведення перевірки органами Держпраці не впливає на можливість самостійного визначення та нарахування позивачем адміністративно-господарських санкцій та пені за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю. Позивач мав у своєму розпорядженні всі необхідні дані для відповідних розрахунків.

Постановою П'ятого апеляційного адміністративного суду рішення суду першої інстанції скасовано та прийнято нове рішення про відмову у задоволенні позову. Суд апеляційної інстанції виходив з того, що повідомлення Фонду про незарахування

кількості робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю до виконання нормативу таких робочих місць самі по собі юридичних наслідків не створюють, а лише зобов'язують суб'єкт господарювання виправити дані звітнього документу. У разі, коли звітність не виправлена, то відділення Фонду зобов'язане повідомити територіальний орган Держпраці, який в межах позапланової перевірки встановлює дотримання чи недотримання роботодавцем виконання вимог профільного законодавства зі створення робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а рішення суду апеляційної інстанції – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Проаналізувавши частину восьму статті 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-XII (далі - Закон № 875-XII), пункти 2, 4 Порядку подання підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами, що використовують найману працю, звітів про зайнятість і працевлаштування осіб з інвалідністю та інформації, необхідної для організації їх працевлаштування», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 70 від 31.01.2007 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 № 466), пункти 9, 16. 17 Порядку проведення перевірки підприємств, установ, організацій та фізичних осіб, що використовують найману працю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31.01.2017 № 70 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 №466; далі - Порядок проведення перевірки) Верховний Суд дійшов висновку, що у разі надходження звіту від роботодавця, територіальне відділення Фонду соціального захисту інвалідів у термін до 30 календарних днів приймає рішення щодо зарахування чи незарахування кількості робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю до виконання нормативу таких робочих місць. У випадку, коли ж у показниках звіту наявні розбіжності, то відділення Фонду повідомляє не лише суб'єкта, що звітує, а й відповідний територіальний орган Держпраці.

Саме на органи Держпраці законодавчо покладений обов'язок перевірки суб'єктів господарювання на виконання нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю. Підставою для призначення територіальним органом Держпраці позапланової перевірки є, зокрема, повідомлення відділення Фонду про невикоректовані помилки у звіті про зайнятість та працевлаштування осіб з інвалідністю у строк до п'яти робочих днів з дня отримання повідомлення Фонду щодо незарахування кількості робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю. За наслідками такої перевірки, у разі підтвердження невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю, у суб'єкта господарювання виникає обов'язок сплатити адміністративно-господарські санкції за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю.

Верховний Суд також звернув увагу на те, що повідомлення Фонду про незарахування кількості робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю

до виконання нормативу таких робочих місць самі собою юридичних наслідків не створюють, а лише зобов'язують суб'єкта господарювання виправити дані звітнього документу. У разі, коли звітність не виправлена, то відділення Фонду зобов'язане повідомити територіальний орган Держпраці, який у межах позапланової перевірки встановлює дотримання чи недотримання роботодавцем виконання вимог законодавства зі створення робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю. При цьому, повідомлення Фонду про незарахування кількості робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю до виконання нормативу таких робочих місць може свідчити лише про розбіжність у даних звітності, а не про невиконання суб'єктом господарювання встановленого нормативу.

Після затвердження постановою Кабінету Міністрів України № 466 від 05.06.2019 «Порядку перевірки підприємств, установ, організацій та фізичних осіб, що використовують найману працю» та внесення змін до статті 19 Закону № 875-XII Фонд захисту прав інвалідів не має права проводити перевірки роботодавців щодо: реєстрації у Фонді; подання звітів про зайнятість і працевлаштування інвалідів; виконання нормативу робочих місць, оскільки таких змін у законодавстві проводити такі перевірки уповноважені саме органи Держпраці.

Таким чином, колегія суддів Верховного Суду погодилась із висновками суду апеляційної інстанції, що сукупність допущених позивачем під час реалізації своїх функцій, як суб'єктом владних повноважень, порушень не забезпечили послідовність дій, спрямованих на забезпечення принципу законності, при цьому недотримання відповідачем виконання нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю не доведено позивачем належними доказами. Миколаївське обласне відділення Фонду соціального захисту інвалідів передчасно, не маючи встановлених актом перевірки органами Держпраці доказів про недотримання відповідачем нормативу працевлаштування інвалідів у 2020 році, посилаючись лише на інформаційно-аналітичні бази даних, звернулося з позовом про стягнення адміністративно-господарських санкцій.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 листопада 2022 року у справі № 400/3957/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107428764>.

III. Справи, розглянуті судовою палатою з розгляду справ щодо виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян

1. Про економічну обґрунтованість встановлення єдиного тарифу на електроенергію для споживачів незалежно від типу кухонної плити, яка ними використовується (газова чи електрична плита)

Встановлення єдиного тарифу на електроенергію для споживачів незалежно від типу кухонної плити, яка ними використовується (газова чи електрична плита) не свідчить про економічну необґрунтованість тарифу. Сама по собі зміна ознак, за якими населення поділене на окремі категорії споживачів, ще не свідчить про встановлення тарифів, які не забезпечують рівних можливостей для доступу до послуг з постачання електричної енергії

03 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 на постанову Окружного адміністративного суду міста Києва від 17 липня 2015 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 22 липня 2021 року у справі № 826/5126/15 за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні позивачів - ОСОБА_4, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача - Публічне акціонерне товариство «Київенерго», про визнання протиправним та скасування рішення, зобов'язання вчинити дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивачі звернулися до суду з позовними вимогами до НКРЕКП визнати нечинною Постанову №220 від 26.02.2015 «Про встановлення тарифів на електроенергію, що відпускається населенню» у частині розподілу обсягів споживання населенням електроенергії на місяць у розрахунку на домогосподарство, а також у частині встановлення мінімального блоку споживання електроенергії домогосподарствами у розмірі 100 кВт*год на місяць, зобов'язання НКРЕКП розробити з урахуванням науково-практичних досліджень, санітарно-гігієнічних, соціальних, культурно-побутових потреб населення норми споживання електричної енергії на одну особу та зобов'язати НКРЕКП внести зміни до Постанови №220 у частині мінімальних обсягів споживання населенням електроенергії на місяць у розрахунку на одну особу з урахуванням науково-практичних досліджень, санітарно-гігієнічних, соціальних, культурно-побутових потреб населення та урахуванням наявності або відсутності інших комунальних послуг у споживачів.

В обґрунтування заявлених вимог позивачами зазначено, що норми Постанови №220 суперечать нормам чинного законодавства, порушують права та інтереси споживачів послуг у сфері електроенергетики, принципи економічної обґрунтованості щодо встановлення тарифів на електроенергію та визначення однакових тарифів для різних категорій населення.

Рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва від 17 липня 2015 року, залишеного без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 22 липня 2021 року, в задоволенні позовних вимог відмовлено. Суди дійшли висновку, що прийняття відповідачем оскаржуваної постанови відбулося з об'єктивних підстав, що узгоджуються з нормами чинного законодавства. Зазначили, що тарифи на електроенергію в Постанові №220 встановлюються для всіх категорій споживачів на підставі економічно обґрунтованих розрахунків. При прийнятті такої постанови відповідачем забезпечено збалансування інтересів суб'єктів господарювання, споживачів і держави, захисту прав споживачів електричної та теплової енергії.

Верховний Суд касаційну скаргу залишив без задоволення, рішення судів першої та апеляційної інстанцій – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Предметом спору у цій справі є встановлення тарифів на електроенергію, що відпускались населенню з 01 квітня 2015 року відповідно до постанови НКРЕКП від 26 лютого 2015 року №220.

Основними завданнями НКРЕКП є серед іншого державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання, що провадять діяльність на суміжних ринках, у сферах електроенергетики, тепlopостачання, централізованого водopостачання та водовідведення, на ринках природного газу, нафтового (попутного) газу, газу (метану) вугільних родовищ та газу сланцевих товщ, нафти та нафтопродуктів, а також перероблення та захоронення побутових відходів.

Таким чином, виключними повноваженнями щодо формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики у сферах функціонування ринків електричної енергії, природного газу, нафти та нафтопродуктів, у сферах тепlopостачання, централізованого водopостачання і водовідведення, перероблення та захоронення побутових відходів; установлення цін (тарифів) на електричну енергію, тарифів на її передачу та постачання наділена саме НКРЕКП. У будь-яких інших органів державної влади такі повноваження відсутні.

Колегія суддів дійшла висновку, що Постанова №220 прийнята відповідачем в межах наданих йому законом повноважень.

Колегія суддів Верховного Суду зазначила, що ОСОБА_1, звертаючись до суду із позовом, вбачав порушення своїх прав як споживача послуг у тому, що Постановою №220 були підвищені тарифи на електроенергію для населення, було встановлено однакові тарифи для мешканців будинків з газовими і електроплитами та змінені блоки споживання. На думку скаржника, визначені спірною постановою тарифи є економічно необґрунтованими.

Відповідно до вимог Порядку розрахунку роздрібного тарифу на електричну енергію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01 червня 2011 року № 869 та Тимчасової методики роздрібні тарифи на електроенергію формуються за ринковою формулою та складаються з: закупівельної ціни електричної енергії на оптовому ринку електричної енергії та/або у безпосередніх виробників електричної енергії; тарифу на передачу електричної енергії місцевими

(локальними) електричними мережами відповідного класу напруги ліцензіата з постачання електричної енергії за регульованим тарифом, на території ліцензованої діяльності якого перебуває споживач; складової, яка забезпечує покриття витрат з постачання електричної енергії (тариф на постачання); нормативних технологічних витрат у місцевих (локальних) електричних мережах.

Верховний Суд зазначив, що встановлення єдиного тарифу для споживачів незалежно від типу кухонної плити, яка ними використовується (газова чи електроплита) не свідчить про економічну необґрунтованість тарифу. Сама по собі зміна ознак, за якими населення поділене на окремі категорії споживачів, ще не свідчить про встановлення тарифів, які не забезпечують рівних можливостей для доступу до послуг з постачання електричної енергії.

Також колегія суддів Верховного Суду дійшла висновку, що зміна тарифів Постановою №220 дозволила зменшити розрив між рівнем реальних витрат з виробництва, передачі та постачання електроенергії та фіксованим тарифом, за яким на цей час населення та інші споживачі сплачують за спожиту електроенергію та скоротити обсяги перехресного субсидювання в електроенергетиці, а також частково нівелювати фактори негативного впливу на економіку України, які пов'язані зі зростанням ціни на природний газ та девальвацією гривні.

Таким чином, відповідач, оскаржуваним рішенням привів тарифи до економічно обґрунтованого рівня за для виконання пріоритетного завдання вдосконалення державної тарифної політики в електроенергетиці.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 3 листопада 2022 року у справі № 826/5126/15 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107105495>.

2. Про порядок встановлення факту реєстрації політичної партії

Частиною тринадцятою статті 10 Закону України «Про політичні партії в Україні» визначено, що діяльність політичної партії може здійснюватися лише після її реєстрації. Не допускається діяльність незареєстрованих політичних партій. Партія, яка не зареєстрована, не має права здійснювати партійну діяльність. Водночас визначальним є юридичний факт реєстрації чи нереєстрації політичної партії, а не спосіб засвідчення цього факту

10 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу політичної партії «Третя Українська Республіка» на рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 07 травня 2020 року і постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 21 липня 2021 року у справі № 640/2883/20 за позовом Міністерства юстиції України до політичної партії «Третя Українська Республіка» про анулювання реєстраційного свідоцтва.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Міністерство юстиції України звернулось з позовом до політичної партії «Третя Українська Республіка», у якому просило анулювати реєстраційне свідоцтво політичної партії «Третя Українська Республіка» від 13 травня 1999 року №1174.

Позовні вимоги мотивовані тим, що позивач наділений правом звернутися до суду з позовом про анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії, у разі невисування політичною партією своїх кандидатів по виборах Президента України та виборах народних депутатів України протягом десяти років, на підставі частини першої статті 24 Закону України «Про політичні партії в Україні» (далі – Закон №2365-III).

Задовольняючи позов суди першої та апеляційної інстанцій виходили з того, що положення статті 24 Закону №2365-III визначають обов'язкову участь політичної партії у виборчому процесі. Разом з тим інформація щодо висування кандидатів на виборах за останні 10 років від політичної партії «Третя Українська Республіка» відсутня, що підтверджує порушення вказаною партією вимог статті 24 Закону № 2365-III.

Верховний Суд касаційну скаргу залишив без задоволення, рішення судів першої та апеляційної інстанцій – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

У межах цієї справи, ключовим питанням у цій справі був порядок обрахунку десятирічного строку, встановленого законом для виконання партією обов'язку висувати своїх кандидатів по виборах Президента України та виборах народних депутатів України.

Колегія суддів Верховного Суду вказала, що частина перша статті 24 Закону України «Про політичні партії в Україні» не містить посилання на день реєстрації політичної партії чи на будь-який інший день початку цього строку. Тлумачення зазначеної норми свідчить про те, що *будь-які десять послідовних календарних років, протягом яких політична партія не висувала кандидатів на виборах, є підставою для застосування заходу анулювання реєстрації партії*. Таке розуміння строку не має прив'язки до дня реєстрації політичної партії. Аналогічних висновків дійшов Верховний Суд у постанові від 21 липня 2022 року у справі №640/2973/20.

З цих підстав Верховний Суд зазначив, що не бере до уваги посилання відповідача щодо участі партії у виборах протягом перших десяти років з дня її реєстрації.

Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції щодо помилковості тверджень відповідача про відсутність підстав для задоволення позову, з огляду на те, що партія виконує інші статутні завдання та цілі, оскільки згідно з положеннями статті 24 Закону України «Про політичні партії в Україні» чітко встановлено обов'язок політичній партії хоча б один раз протягом десяти років прийняти участь у виборах.

Стосовно доводів відповідача про те, що реєстраційне свідоцтво політичної партії було «відмінене законом» ще в 2016 році, Верховний Суд вказав, що Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних

осіб та фізичних осіб - підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» від 26 листопада 2015 року №835-VIII були внесені зміни до Закону в частині зокрема скасування видачі політичним партіям свідоцтв про реєстрацію. 22 квітня 2016 року на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 року №280 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 19 грудня 2012 року №1212 та визнання таким, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» втратила чинність постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2001 року №840 «Про реалізацію статей 9, 11 Закону України «Про політичні партії в Україні», якою регламентувався порядок видачі свідоцтв політичним партіям.

Однак, частиною першою статті 24 Закону України «Про політичні партії в Україні» передбачено, що у разі невисування політичною партією своїх кандидатів на виборах Президента України та виборах народних депутатів України протягом 10 років орган, який зареєстрував політичну партію, має звернутися до суду з поданням про анулювання реєстраційного свідоцтва.

Відповідно до пункту 1.1 Положення про Єдиний реєстр громадських формувань, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 19 грудня 2008 року №2226/5, Єдиний реєстр громадських формувань - це електронна база даних, яка містить відомості про легалізацію (реєстрацію), зокрема політичних партій. Відповідно до 2.4 розділу II Положення про надходження на легалізацію (реєстрацію) документів, зокрема політичних партій, до Єдиного реєстру вносяться відомості, а саме про дату реєстрації та реєстраційний номер у паперовому Реєстрі політичний партій; номер та дата видачі свідоцтва про реєстрацію (його дублікату).

Частиною тринадцять статті 10 Закону України «Про політичні партії в Україні» визначено, що діяльність політичної партії може здійснюватися лише після її реєстрації. Не допускається діяльність незареєстрованих політичних партій.

Верховний Суд констатував, що партія, яка не зареєстрована, не має права здійснювати партійну діяльність. При цьому визначальним є юридичний факт реєстрації чи неререєстрації політичної партії, а не спосіб засвідчення цього факту.

З урахуванням наведеного, колегія суддів зазначила, що зміни в законодавстві, на які посилався скаржник, автоматично не призводять до нечинності документів, що були видані до їх внесення у спосіб, визначений законодавством, яке діяло на той час та не є підставою для незастосування приписів законодавства, на підставі яких у Міністерства юстиції України виникає право звернення з позовом про анулювання реєстраційного свідоцтва (реєстрації) партії.

Щодо доводів скаржника про порушення позивачем строків звернення до суду з цим позовом, Верховний Суд зазначив, що Закон України «Про політичні партії в Україні» визначає спосіб офіційного встановлення і державного визнання факту припинення діяльності партії у вигляді обов'язку ініціювання Міністерством юстиції України - органом уповноваженим здійснювати державний контроль за додержанням політичною партією вимог Конституції і законів України, а також статуту політичної партії (стаття 18 цього Закону), - анулювання реєстрації (реєстраційного свідоцтва)

політичної партії шляхом звернення до суду. Судовий спосіб прийняття остаточного рішення означає перевірку підстав та аргументів органу адміністративного контролю і прийнятого відповідного рішення. Інші підстави для анулювання реєстраційного свідоцтва не допускаються.

Отже, анулювання реєстрації політичної партії відбувається судом за зверненням Міністерства юстиції України (контролюючого органу) після закінчення десятирічного періоду бездіяльності у виконанні свого конституційного обов'язку щодо висування своїх кандидатів на загальнодержавних виборах.

Верховний Суд дійшов висновку, що уповноважений орган, у цьому випадку Міністерство юстиції України, набуває право на звернення до суду у таких випадках, яке не обмежене строком.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 листопада 2022 року у справі № 640/2883/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107251388>.

3. Про обов'язковість встановлення замовником кваліфікаційного критерію – документальне підтвердження наявності обладнання, матеріально-технічної бази та технологій

Закон України «Про публічні закупівлі» передбачає встановлення замовником для учасників процедури закупівлі такого кваліфікаційного критерію, як документальне підтвердження наявності обладнання, матеріально-технічної бази та технологій

16 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Державної аудиторської служби України на рішення Одеського окружного адміністративного суду від 21 лютого 2022 року та постанову П'ятого апеляційного адміністративного суду від 23 червня 2022 року у справі № 420/25720/21 за позовом Департаменту капітального будівництва та дорожнього господарства Одеської обласної державної адміністрації до Державної аудиторської служби України, за участю третьої особи – Товариства з обмеженою відповідальністю «ЕКСТЕР'ЄР-ДИЗАЙН», про визнання протиправним та скасування висновку про результати моніторингу процедури закупівлі.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач звернувся до суду з позовом до Державної аудиторської служби України, за участю третьої особи – ТОВ «ЕКСТЕР'ЄР-ДИЗАЙН», в якому просив визнати протиправним та скасувати висновок Держаудитслужби від 03 грудня 2021 року, складений за результатом моніторингу закупівлі «Ремонтно-реставраційні роботи на будівлі-пам'ятці національного значення «Нова біржа» Одеська обласна філармонія, за адресою: м. Одеса, вул. Буніна, 15» (Противарійні та невідкладні консерваційні роботи) ідентифікатор закупівлі UA-2021-10-05-009406-b.

В обґрунтування позовних вимог зазначив, що на підставі наказу Держаудитслужби від 10 листопада 2021 року № 384 відповідачем здійснено

моніторинг відносно закупівлі за номером ID: UA-2021-10-05-009406-b, яка оголошена позивачем. За результатами вказаного моніторингу закупівлі 03 грудня 2019 року відповідачем в електронній системі закупівель оприлюднено відповідний висновок, згідно з яким за результатами аналізу питання укладення договору про закупівлю встановлено порушення вимог пункту 1 частини першої статті 31 Закону України «Про публічні закупівлі», оскільки замовником не відхилено тендерну пропозицію учасника торгів ТОВ «ЕКСТЕР'ЄР-ДИЗАЙН» як таку, що не відповідає кваліфікаційним критеріям, установлених статтею 16 Закону № 922-VIII, у зв'язку з чим Держаудитслужбою зобов'язано позивача усунути порушення законодавства у сфері публічних закупівель.

Позивач стверджував, що ним не порушено вимоги Закону № 922-VIII, оскільки ТОВ «ЕКСТЕР'ЄР-ДИЗАЙН» підтвердило наявність обов'язкового обладнання, яке необхідне для дотримання виконання робіт з урахуванням та додержанням усіх технологій виконання робіт по предмету закупівлі.

Задовольняючи позовні вимоги, суди першої та апеляційної інстанцій виходили з того, що ТОВ «ЕКСТЕР'ЄРДИЗАЙН» дотрималось вимог Додатку 2 до тендерної документації та у складі тендерної пропозиції надано всі необхідні документи на її виконання, таким чином підтвердивши відповідність кваліфікаційним критеріям, встановленим у статті 16 Закону № 922-VIII, зокрема, і пункту першому частини першої статті 16 наведеного Закону, а тому оскаржуваний висновок не відповідає критерію пропорційності, адже суть виявлених порушень жодним чином не зачіпає бюджетні інтереси.

Верховний Суд касаційну скаргу залишив без задоволення, рішення судів першої та апеляційної інстанцій – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Внаслідок проведеного відповідачем моніторингу закупівлі, унікальний номер UA-2021-10-05-009406-b, складено висновок від 03 грудня 2021 року № 1092, відповідно до якого контролюючим органом встановлено порушення замовником вимог пункту 1 частини першої статті 31 Закону № 922-VIII, оскільки тендерна пропозиція переможця ТОВ «ЕКСТЕР'ЄР-ДИЗАЙН» не відповідала критеріям, установленим статтею 16 Закону № 922-VIII. До таких висновків відповідач дійшов з огляду на те, що учасник торгів - ТОВ «ЕКСТЕР'ЄР-ДИЗАЙН» у складі тендерної пропозиції надав «Підсумкову відомість ресурсів» по ремонтно-реставраційним роботам на будівлі-пам'ятці національного значення - «Нова Біржа» Одеська обласна філармонія» за адресою м. Одеса, вул. Буніна, 15, у пунктах 11, 14, 17, 25 розділу II «Будівельні машини і механізми» якої передбачив, що для виконання робіт за предметом закупівлі використовуватимуться, зокрема, агрегати фарбувальні високого тиску для фарбування поверхонь конструкцій, потужність 1 кВт; віброущільнювач (віброплити) з бензиновим двигуном легкі, маса до 100 кг.; електростанції пересувні, потужність 2 кВт; розчинозмішувачі пересувні, місткість 150 л (працює від пересувної електростанції). При цьому учасник ТОВ «ЕКСТЕР'ЄР-ДИЗАЙН» у складі тендерної пропозиції надав довідку про наявність обладнання та матеріально технічної бази від 20 жовтня 2021 року № 1020/-2, розділ 1 «Будівельні

машини і механізми, обладнання, устаткування» якої не містить інформацію про вищезазначені будівельні машини і механізми, що не відповідає вимогам розділу 1 Додатку № 2 до тендерної документації.

Отже, встановивши вказане порушення, орган фінансового контролю дійшов висновку про невідповідність тендерної пропозиції ТОВ «ЕКСТЕР'ЄР-ДИЗАЙН» кваліфікаційному критерію та умовам тендерної документації, у зв'язку з чим зобов'язав усунути виявлені порушення шляхом припинення зобов'язань за договором.

Водночас Верховний Суд звернув увагу, що за результатами аналізу питання дотримання замовником законодавства в сфері публічних закупівель щодо визначення предмета закупівлі, відображення закупівлі у річному плані, оприлюднення інформації про закупівлю, відповідності вимог тендерної документації вимогам законодавства у сфері закупівель та внесення змін до неї, своєчасності надання роз'яснення щодо тендерної документації, своєчасності укладання договору про закупівлю та його оприлюднення, відповідності умов договору умовам тендерної пропозиції переможця, надання відповіді на запит органу державного фінансового контролю про надання пояснень щодо прийняття рішень та/або вчинення дій чи бездіяльності, які є предметом дослідження в рамках моніторингу процедури закупівлі переможця - порушень не встановлено.

Статтею 31 Закону № 922-VIII передбачені підстави для відхилення тендерних пропозицій. Визначення тендерної пропозиції міститься у пункті 32 частини першої статті 1 Закону № 922-VIII та означає пропозицію щодо предмета закупівлі або його частини (лота), яку учасник процедури закупівлі подає замовнику відповідно до вимог тендерної документації.

Підставами для відхилення тендерних пропозицій, передбачених зокрема пунктом 1 частини першої статті 31 Закону № 922-VIII є: невідповідність учасника процедури закупівлі кваліфікаційним (кваліфікаційному) критеріям, установленим статтею 16 цього Закону та/або наявні підстави, встановлені частиною першою статті 17 цього Закону.

Так, частинами першою, другою статті 16 Закону № 922-VIII визначено, що замовник вимагає від учасників процедури закупівлі подання ними документально підтвердженої інформації про їх відповідність кваліфікаційним критеріям. Замовник установлює один або декілька з таких кваліфікаційних критеріїв: 1) наявність в учасника процедури закупівлі обладнання, матеріально-технічної бази та технологій; 2) наявність в учасника процедури закупівлі працівників відповідної кваліфікації, які мають необхідні знання та досвід; 3) наявність документально підтвердженого досвіду виконання аналогічного (аналогічних) за предметом закупівлі договору (договорів); 4) наявність фінансової спроможності, яка підтверджується фінансовою звітністю.

Таким чином, колегія суддів вказала, що Закон № 922-VIII передбачає встановлення замовником для учасників процедури закупівлі такого кваліфікаційного критерія як документально підтвердження наявності обладнання, матеріально-технічної бази та технологій.

Так, відповідно до Розділу 1 «Наявність в учасника процедури закупівлі обладнання, матеріально-технічної бази та технологій» Додатку № 2 «Перелік документів, які вимагаються для підтвердження відповідності учасників, встановленим у тендерній документації, кваліфікаційним критеріям» до тендерної документації, замовник установив вимогу щодо надання учасниками, у складі тендерних пропозицій, довідки про наявність обладнання та матеріально-технічної бази. Ця довідка повинна відображати основні машини, механізми, обладнання, передбачені кошторисом учасника («Підсумкова відомість ресурсів» розділ II «Будівельні машини і механізми»). До переліку техніки включаються машини та механізми, які необхідно використовувати при виконанні робіт. Кількість техніки має бути достатньою для виконання робіт у повному обсязі. Обов'язкова наявність: установки бурові ударно-канатного буріння для буріння свердловин під палі глибиною до 20 м, діаметр до 1200 мм; віброзаглиблювачі низькочастотні для заглиблювання паль-оболонки; крани на гусеничному ході, 16 т; крани на автомобільному ході, 10 т; вишки телескопічні [на автомобілі]; агрегати зварювальні пересувні, з номінальним зварювальним струмом 250-400 А; компресори пересувні продуктивність 2,2 м³/хв. На виконання вищевказаної вимоги замовника учасник процедури закупівлі - ТОВ «ЕКСТЕР'ЕР-ДИЗАЙН» у складі тендерної пропозиції за номером закупівлі UA-2021-10-05-009406-b надав, серед інших: «Підсумкову відомість ресурсів» по ремонтно-реставраційним роботам на будівлі-пам'ятці національного значення «Нова Біржа» Одеська обласна філармонія» за адресою м. Одеса, вул. Буніна, 15, де в пунктах 11, 14, 17, 25 розділу II «Будівельні машини і механізми» зазначив, що для виконання робіт за предметом закупівлі використовуватимуться, зокрема, агрегати фарбувальні високого тиску для фарбування поверхонь конструкцій, потужність 1 кВт; віброущільнювач (віброплити) з бензиновим двигуном легкі, маса до 100 кг.; електростанції пересувні, потужність 2 кВт; розчинозмішувачі пересувні, місткість 150 л (працює від пересувної електростанції); довідку про наявність обладнання та матеріально-технічної бази від 20 жовтня 2021 року № 1020/2. При цьому у вказаній довідці ТОВ «ЕКСТЕР'ЕР-ДИЗАЙН», зазначено про наявність таких будівельних машин і механізмів, обладнань, устаткувань: автокрани, кран самохідний, інвертор-випрямляч зварювальний, бурова установка з віброзаглиблювачем, компресор повітряний гвинтовий, гідравлічний телескопічний підйомник, риштування, навантажувач одноковшевий, установка екскаваторна, установка бурова, екскаватор, екскаватор-навантажувач, каток дорожній, фреза дорожня, зварювальний апарат, перфоратор, шурупверт, дріль електрична, станок для різання керамічної плити відбійний молоток, вібратор поверхневий, апарат для зварювання поліпропіленових труб.

Верховний Суд дійшов висновку про те, що наведене свідчить про підтвердження учасником закупівлі ТОВ «ЕКСТЕР'ЕР-ДИЗАЙН» обов'язкового обладнання, передбаченого Розділом 1 Додатку № 2 до тендерної документації, яке необхідне для дотримання виконання робіт по предмету закупівлі. Натомість, контролюючий орган вказав в оскаржуваному висновку, що ТОВ «ЕКСТЕР'ЕР-ДИЗАЙН» у складі тендерної пропозиції надав довідку про наявність обладнання

та матеріально-технічної бази від 20 жовтня 2021 року № 1020/2, розділ 1 «Будівельні машини і механізми, обладнання, устаткування» якої не містить інформацію про будівельні машини і механізми, зазначені учасником закупівлі у пунктах 11, 14, 17, 25 розділу II «Підсумкової відомості ресурсів», в яких останній передбачив, що для виконання робіт за предметом закупівлі використовуватимуться, зокрема, агрегати фарбувальні високого тиску для фарбування поверхонь конструкцій, потужність 1 кВт; віброущільнювач (віброплити) з бензиновим двигуном легкі, маса до 100 кг.; електростанції пересувні, потужність 2 кВт; розчинозмішувачі пересувні, місткість 150 л (працює від пересувної електростанції). Таким чином відповідач встановив невідповідність тендерної пропозиції Розділу 1 Додатку № 2 до тендерної документації, що призвело до порушення замовником вимог абзацу другого пункту 1 частини першої статті 31 Закону № 922-VIII внаслідок невідхилення замовником тендерної пропозиції ТОВ «ЕКСТЕР'ЄР-ДИЗАЙН» як такої, що не відповідає кваліфікаційним критеріям, установленим статтею 16 Закону.

Колегія суддів Верховного Суду вказала, що зміст пункту 1 частини першої статті 31 Закону № 922-VIII не містить посилань на необхідність відхилення замовником тендерної пропозиції у разі виявлення невідповідностей інформації, що подана учасником у складі тендерної пропозиції (у Довідці про наявність обладнання та у Підсумкових відомостях ресурсів) як кваліфікаційного критерію, що свідчив би про його невідповідність вимогам, установленим статтею 16 Закону № 922-VIII. При цьому підлягає врахуванню той факт, що відповідач не заперечував наявність в учасника тендерних пропозицій, в особі ТОВ ЕКСТЕР'ЄР-ДИЗАЙН», обладнання та матеріально-технічної бази для виконання ремонтно-реставраційних робіт, головним недоліком було незазначення таких відомостей у відповідній довідці, що була передбачена тендерною документацією.

Таким чином Верховний Суд дійшов висновку, що встановлене відповідачем порушення у спірних правовідносинах, які склались у цій справі, носило суто формальний характер.

Своєю чергою ТОВ «ЕКСТЕР'ЄР-ДИЗАЙН» підтвердило наявність обов'язкового обладнання, яке необхідне для виконання ремонтно-реставраційних робіт на будівлі-пам'ятці національного значення - «Нова Біржа» Одеська обласна філармонія, за адресою: м. Одеса, вул. Буніна, 15», надавши «Підсумкову відомість ресурсів по ремонтно-реставраційним роботам» та довідку про наявність обладнання та матеріально-технічної бази від 20 жовтня 2021 року № 1020/2, в якій, насамперед, і відображений перелік обов'язкового обладнання, передбаченого Розділом 1 Додатку № 2 до тендерної документації, який встановлений замовником для учасників процедури закупівлі.

Колегія суддів Верховного Суду дійшла до висновку про відсутність порушень позивачем приписів Закону України «Про публічні закупівлі» при здійсненні закупівлі послуги ID: UA-2021-10-05-009406-b, при цьому будь-чиїх прав, свобод та інтересів при проведенні процедури закупівлі позивачем не порушено, а відтак принцип

забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель та створення конкурентного середовища дотриманий.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 листопада 2022 року у справі № 420/25720/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107354267>.

4. Про порядок оскарження рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України або до суду

Приписи частини восьмої статті 50 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не надають право кожному оскаржити будь-яке рішення КДКА до ВКДКА або до суду, а визначають загальний порядок і строк оскарження рішень КДКА у випадках, прямо передбачених відповідними статтями цього Закону, що регулюють порядок вирішення питань, віднесених до повноважень КДКА.

Лише особа, якій відмовлено в допуску до складання кваліфікаційного іспиту або у видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту, має право оскаржити відповідні рішення КДКА, що створюють для неї негативні наслідки. Натомість рішення КДКА про допуск до складання кваліфікаційного іспиту та про видачу свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту не порушують будь-яких прав або інтересів у сфері публічно-правових відносин, що виключає можливість їх оскарження і перегляду

29 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України на рішення Волинського окружного адміністративного суду від 30 вересня 2021 року та постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 09 лютого 2022 року у справі № 140/7518/21 за позовом ОСОБА_1 до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Волинської області про визнання протиправними і скасування рішень, визнання протиправними дій та зобов'язання вчинити певні дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач звернувся з позовом до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України (далі - ВКДКА) і Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Волинської області (далі - КДКА Волинської області), в якому просив: визнати протиправним і скасувати рішення ВКДКА від 27.05.2021 про скасування рішення КДКА Волинської області від 24.10.2019 №83-9 про допуск ОСОБА_1 до складання кваліфікаційного іспиту; визнати протиправним і скасувати рішення ВКДКА від 27.05.2021 про скасування рішення КДКА Волинської області від 31.10.2019 №84-4 про затвердження результатів кваліфікаційного іспиту та видачу ОСОБА_1 свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту; визнати протиправними дії КДКА Волинської області щодо поширення персональних даних ОСОБА_1 без його згоди

шляхом надання ВКДКА кваліфікаційної справи ОСОБА_1 , яка містить його персональні дані; зобов'язати КДКА Волинської області утриматися від поширення персональних даних ОСОБА_1 без його згоди.

На обґрунтування позову позивач зазначив, що відповідно до вимог Закону України від 05.07.2012 №5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі - Закон №5076-VI) та Порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту, порядку складення кваліфікаційного іспиту та методики оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, затверджених рішенням Ради адвокатів України від 17.12.2013 №270 (далі - Порядок №270), він звернувся до КДКА Волинської області із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю, до якої додав усі необхідні документи, в тому числі копію договору найму житлового приміщення у м. Луцьку. За результатом розгляду поданої заяви і доданих до неї документів КДКА Волинської області допустила його до складення кваліфікаційного іспиту, а після успішного його складення - затвердила результати і видала йому свідоцтво про складання кваліфікаційного іспиту, що стало підставою для отримання ним згодом свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та набуття статусу адвоката. Через рік після цього ВКДКА за скаргою заступника Голови Ради адвокатів України Кухаря О.І. скасувала прийняті КДКА Волинської області рішення, які, на думку позивача, є актами індивідуальної дії та не можуть оскаржуватися особами, яких вони не стосуються.

Позивач вказував, що ВКДКА вийшла за межі своїх повноважень та безпідставно і необґрунтовано прийняла оскаржувані рішення, чим порушила його право на приватне життя, визначене статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі ЄКПЛ) (1950 року), в аспекті доступу до професії.

Рішенням Волинського окружного адміністративного суду від 30 вересня 2021 року, залишеним без змін постановою Восьмого апеляційного адміністративного суду від 09 лютого 2022 року, позов задоволено частково: визнано протиправним та скасовано рішення ВКДКА від 27.05.2021 №V-019/2021 про скасування рішення КДКА Волинської області від 24.10.2019 №83-9 про допуск ОСОБА_1 до складання кваліфікаційного іспиту; визнано протиправним та скасовано рішення ВКДКА від 27.05.2021 №V-020/2021 про скасування рішення КДКА Волинської області від 31.10.2019 №84-4 про затвердження результатів кваліфікаційного іспиту та про видачу ОСОБА_1 свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту; визнано протиправними дії КДКА Волинської області щодо поширення персональних даних ОСОБА_1 без його згоди шляхом надання ВКДКА кваліфікаційної справи ОСОБА_1 , яка містить у собі персональні дані ОСОБА_1. У задоволенні решти позовних вимог відмовлено.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, дійшов висновку, що оскаржувані рішення прийняті ВКДКА не на підставі, не у спосіб та за межами повноважень цього органу адвокатського самоврядування, що визначені Конституцією та законами України, а також з порушенням права позивача на доступ до професії. Крім того, суди першої та апеляційної інстанцій

дійшли висновку про протиправність дій КДКА Волинської області щодо поширення без згоди позивача його персональних даних.

Верховний Суд касаційну скаргу залишив без задоволення, а рішення судів першої та апеляційної інстанцій – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Частиною восьмою статті 50 і частиною сьомою статті 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» обумовлено, що рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури може бути оскаржено протягом тридцяти днів з дня його прийняття до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури може бути оскаржено до суду протягом тридцяти днів з дня його прийняття. Підстави і порядок допуску особи до складення кваліфікаційного іспиту, складення кваліфікаційного іспиту, оцінювання його результатів та прийняття рішення за результатами складення кваліфікаційного іспиту кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури визначені у статтях 8 і 9 Закону №5076-VI та Порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту, порядок складення кваліфікаційного іспиту та методика оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні №270.

Так, статтею 8 Закону №5076-VI передбачено наступне: особа, яка виявила бажання стати адвокатом та відповідає вимогам частин першої та другої статті 6 цього Закону, має право звернутися до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури за місцем проживання із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту (частина перша); за результатами розгляду заяви та доданих до неї документів кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури приймає рішення про: 1) допуск особи до кваліфікаційного іспиту; 2) відмову в допуску особи до кваліфікаційного іспиту (частина третя); рішення про відмову в допуску особи до кваліфікаційного іспиту може бути оскаржено до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду протягом тридцяти днів з дня його отримання (частина четверта). Згідно з частинами першою і другою статті 9 Закону №5076-VI кваліфікаційний іспит є атестуванням особи, яка виявила бажання стати адвокатом. Кваліфікаційний іспит полягає у виявленні теоретичних знань у галузі права, історії адвокатури, адвокатської етики особи, яка виявила бажання стати адвокатом, а також у виявленні рівня її практичних навичок та умінь у застосуванні закону. Організація та проведення кваліфікаційного іспиту здійснюється кваліфікаційною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Порядок складення кваліфікаційних іспитів, методика оцінювання та програма кваліфікаційних іспитів затверджуються Радою адвокатів України.

Частиною третьою цієї статті передбачено, що особі, яка склала кваліфікаційний іспит, протягом десяти днів з дня складення кваліфікаційного іспиту кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури безоплатно видає свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту. Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, може протягом тридцяти днів з дня отримання рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури оскаржити його до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії

адвокатури або до суду, які можуть залишити оскаржуване рішення без змін, або зобов'язати кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури провести повторний кваліфікаційний іспит у найближчий час проведення таких іспитів (частина п'ята статті 9 Закону №5076-VI).

Аналогічна норма щодо можливості оскарження до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду рішення про відмову у видачі свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту особою, якої воно стосується, закріплена в пункті 3 розділу 5 Порядку №270.

Верховний Суд вказав, що відповідно до приписів статей 8 і 9 Закону №5076-VI у процедурі допуску особи до складення кваліфікаційного іспиту та визначення рівня її фахової підготовленості до ВКДКА або до суду можуть бути оскаржені рішення КДКА про відмову в допуску особи до складення кваліфікаційного іспиту та про відмову у видачі їй свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту, тоді як оскарження рішень КДКА про допуск особи до складення кваліфікаційного іспиту та про видачу їй свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту цими нормами Закону не передбачено. Таке правове регулювання зумовлене віднесенням рішень КДКА з питань допуску до складення кваліфікаційного іспиту та видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту до індивідуальних актів, які стосуються прав та інтересів визначеної в цих рішеннях особи та дія яких вичерпується їх виконанням (пункт 19 частини першої статті 4 КАС України).

При цьому, обсяг прав на оскарження рішень КДКА до ВКДКА та до суду має бути однаковим, оскільки ВКДКА при розгляді скарг на рішення КДКА наділена ознаками квазісудового органу, що користується всією повнотою судової юрисдикції при вирішенні цього правового питання, застосовуючи принцип верховенства права та враховуючи судову практику Європейського суду з прав людини (частина п'ята статті 52 Закону №5076-VI, пункт 3.16 Регламенту ВКДКА).

Колегія суддів Верховного Суду погодилася з позицією судів першої та апеляційної інстанцій про те, що обов'язковою умовою надання правового захисту судом є наявність відповідного порушення суб'єктом владних повноважень прав, свобод або інтересів особи на момент її звернення до суду. Порушення має бути реальним, стосуватися (зачіпати), зазвичай, індивідуально виражених прав чи інтересів особи, яка стверджує про їх порушення. Крім того, процесуальний закон вимагає належності особи, яка звернулася до суду з позовом, до суб'єктів правовідносин, у яких застосовується або буде застосовано цей акт. Таке ж правило має застосовуватись і до оскарження правових актів індивідуальної дії.

Враховуючи наведене, лише особа, якій відмовлено в допуску до складення кваліфікаційного іспиту або у видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту, вправі оскаржити відповідні рішення КДКА, що створюють для неї негативні наслідки. Натомість рішення КДКА про допуск до складення кваліфікаційного іспиту та про видачу свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту не порушують будь-яких прав або інтересів у сфері публічно-правових відносин, що виключає можливість їх оскарження і перегляду.

У контексті спірних правовідносин додатковим підтвердження цього висновку є скасування ВКДКА рішень КДКА Волинської області про допуск ОСОБА_1 до складення кваліфікаційного іспиту та про видачу йому свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту без визначення інших способів захисту порушеного права, передбачених у частині п'ятій статті 52 Закону №5076-VI (ухвалення нового рішення або направлення справи для нового розгляду до відповідної КДКА та зобов'язання КДКА вчинити певні дії), що свідчить про те, що оскаржувані рішення ВКДКА не спрямовані на захист прав чи інтересів скаржника. Такі рішення ВКДКА ставлять позивача у стан правової невизначеності, оскільки порушене ним питання про допуск його до професії адвоката після скасування відповідних рішень КДКА Волинської області залишилося по суті не вирішеним.

Верховний суд дійшов висновку, що системне тлумачення наведених норм права та судової практики національних судів дає колегії суддів підстави для висновку, що приписи частини восьмої статті 50 Закону №5076-VI не надають право кожному оскаржити будь-яке рішення КДКА до ВКДКА або до суду, а визначають загальний порядок і строк оскарження рішень КДКА у випадках, прямо передбачених відповідними статтями цього Закону, що регулюють порядок вирішення питань, віднесених до повноважень КДКА.

Колегія суддів Верховного Суду також вказала, що не передбачає можливості оскарження рішень КДКА про допуск до складення кваліфікаційного іспиту та про видачу свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту й частина третя статті 36 Закону №5076-VI, оскільки ця норма закону стосується ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката (оскарження поведінки адвоката), а не порядку оскарження рішень КДКА у процедурі допуску особи до складення кваліфікаційного іспиту та визначення рівня її фахової підготовленості, що є різними за своїм змістом і правовою природою правовідносинами.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 листопада 2022 року у справі № 140/7518/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107599034>.

5. Про порядок застосування процедури припинення повноважень члена НКРЕКП внаслідок ротації

Положенням пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 394-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення конституційних принципів у сферах енергетики та комунальних послуг» передбачено застосування процедури припинення повноважень члена НКРЕКП внаслідок ротації, яка є відмінною від звільнення внаслідок дострокового припинення повноважень, передбаченого статтею 8 Закону № 1540-VIII «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг».

Ротація з урахуванням принципу часткового оновлення складу органів влади є обмеженням строку повноважень, на який особу було призначено, та передбачає саме припинення повноважень члена НКРЕКП, однак жодним чином не зміню його

функціональних обов'язків та повноважень. Передбачена законодавцем ротація є окремою самостійною процедурою, а не достроковим припиненням повноважень члена НКРЕКП, тому не потребує ухвалення відповідного рішення Кабінетом Міністрів України, як це передбачено при достроковому припиненні повноважень

28 листопада 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 на постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 02 червня 2021 року у справі № 640/23826/20 за позовом ОСОБА_1 до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг про визнання бездіяльності протиправною, зобов'язання вчинити дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 звернулася до суду з вказаним позовом, в якому просила визнати протиправною бездіяльність НКРЕКП щодо невиконання Указу Президента України №258/2020 від 30 червня 2020 року про застосування ротації до члена НКРЕКП ОСОБА_1, яка проявляється у позбавленні її функціональних обов'язків, передбачених наказом НКРЕКП №47 від 06 червня 2018 року (в редакції наказу НКРЕКП №40 від 04 листопада 2019 року) та не покладенні інших функціональних обов'язків; зобов'язати НКРЕКП застосувати до члена НКРЕКП ОСОБА_1 ротацію, передбачену Указом Президента України №258/2020 від 30 червня 2020 року, шляхом прийняття наказу про покладення на неї функціональних обов'язків, необхідних для належного виконання функцій та повноважень члена НКРЕКП.

На обґрунтування позовних вимог позивач зазначила, що з травня 2018 року призначена на посаду члена НКРЕКП. Строк її повноважень на цій посаді, відповідно до частини шостої статті 8 Закону України від 22 вересня 2016 року №1540-VIII «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (далі - Закон №1540-VIII), складає 6 років. 29 грудня 2019 року набрав чинності Закон України від 19 грудня 2019 року №394-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення конституційних принципів у сферах енергетики та комунальних послуг» (далі - Закон №394-IX), яким передбачено ротацію для членів Регулятора, котрі перебувають на посаді, та визначено, що схема ротації членів Регулятора з поіменним списком затверджується Президентом України.

Схему ротації визначено Указом Президента України від 30 червня 2020 року №258/2020 «Про затвердження схеми ротації членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (далі - Указ Президента №258/2020) і передбачено, що ротація стосовно члена НКРЕКП ОСОБА_1 застосовується до 01 липня 2020 року.

Позивач вважала, що ротація не є підставою для припинення її повноважень як члена Регулятора, оскільки відповідно до частини сьомої статті 8 Закону України №1540-VIII (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) припинити повноваження члена Регулятора має право виключно Кабінет Міністрів України,

за наявності встановлених цим же Законом підстав, що оформлюється відповідним розпорядженням.

Суд першої інстанції, задовольняючи позовні вимоги ОСОБА_1, виходив з того, що поняття ротації, передбаченої Законом №394-IX, та прийнятим на його виконання Указом Президента України №258/2020, в контексті спірних правовідносин, що досліджувалися судом в рамках цієї справи, необхідно розуміти як процес перерозподілу повноважень між членами НКРЕКП, у даному випадку - перегляд повноважень, якими наділений позивач як член НКРЕКП.

Суд апеляційної інстанції скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи у задоволенні позовних вимог зазначив, що ротація з урахуванням принципу часткового оновлення складу органів влади є обмеженням строку повноважень, на яку особу було призначено, та являє собою саме припинення повноважень члена НКРЕКП, однак, жодним чином не змінює його функціональних обов'язків та повноважень.

Верховний Суд касаційну скаргу залишив без задоволення, а рішення суду апеляційної інстанції – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Колегія суддів Верховного Суду вказала, що основним питанням, яке потребувало вирішення в рамках спірних правовідносин, було питання щодо визначення правового характеру процедури ротації, а також з'ясування, чи може така процедура передбачати припинення повноважень члена НКРЕКП та його звільнення. При цьому, Закон №1540-VIII та Закон №394-IX, що регулюють спірні правовідносини, не містять визначення поняття «ротація», що призводить до труднощів у правозастосуванні.

Верховний Суд дійшов висновку, що процедура ротації є одним із шляхів збереження інституційної пам'яті у діяльності державного органу влади. Метою ротації, як правило, є поступова, а не одномоментна, зміна керівного складу державного органу, направлена на стабільність його роботи. Установлення відповідного режиму ротації, згідно з яким забороняється одночасне звільнення всього складу керівництва національного енергетичного Регулятора та запроваджується поступове (поетапне) звільнення з посад членів Регулятора, узгоджується з європейськими документами, зокрема, Директивами Європейського парламенту та Ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року «Про спільні правила внутрішнього ринку природного газу» та 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року «Про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії, які є обов'язковими для України як сторони Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, Протокол про приєднання України до якого ратифікований Законом України від 15 грудня 2010 року №2787-VI.

Отже, визначення відповідної схеми ротації членів енергетичного Регулятора в законодавстві України передбачено як одне із зобов'язань, взятих на себе Україною у зв'язку з ратифікацією у грудні 2010 року Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.

ОСОБА_1 29 травня 2018 року призначено на посаду члена НКРЕКП Указом Президента України №152/2018 строком на 6 років, тобто до 29 травня 2024 року.

Особливості призначення, припинення повноважень та правового статусу членів Регулятора визначені статтею 8 Закону №1540-VIII. У ч. 7 ст. 8 Закону №1540-VIII встановлено виключний перелік підстав, за яких повноваження члена Регулятора припиняються достроково та передбачено, що повноваження члена Регулятора припиняються з дня видання розпорядження Кабінету Міністрів України про його звільнення.

29 грудня 2019 року набрав чинності Закон №394-IX, пунктом 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» якого встановлено, що особа, яка перебуває на посаді члена Регулятора на день набрання чинності цим Законом, продовжує здійснювати повноваження члена Регулятора протягом строку, що становить різницю між шістьма роками та строком перебування на посаді до дня набрання чинності цим Законом, з урахуванням пункту 4 цього розділу.

Пунктом 4 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону №394-IX передбачено, що ротація членів Регулятора, які перебувають на посаді станом на день набрання чинності цим Законом, застосовується, зокрема, до одного члена Регулятора - до 1 липня 2020 року; одного члена Регулятора - до 1 липня 2021 року; одного члена Регулятора - до 1 липня 2023 року; двох членів Регулятора - до 1 липня 2024 року; двох членів Регулятора - до 1 липня 2025 року. Схема ротації членів Регулятора з поіменним списком затверджується Президентом України.

На виконання пункту 4 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону №394-IX Президентом України прийнято Указ № 258/2020, яким затверджено таку схему ротації членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, які перебували на посаді станом на день набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення конституційних принципів у сферах енергетики та комунальних послуг»: до 1 липня 2020 року ротація застосовується до члена НКРЕКП ОСОБА_1 (підпункт 1).

Враховуючи наведене, Верховний Суд дійшов висновку, що положенням пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону №394-IX передбачено застосування процедури припинення повноважень члена НКРЕКП внаслідок ротації, яка є відмінною від звільнення внаслідок дострокового припинення повноважень, передбаченого статтею 8 Закону №1540-VIII. Наведений висновок підтверджується положенням частини дев'ятої статті 8 Закону №1540-VIII, якою передбачено, що член Регулятора, строк повноважень якого закінчився, а також повноваження якого достроково припинені у разі подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням або про відставку, або застосування до нього ротації, має право на компенсацію заробітної плати протягом шести місяців з дня закінчення строку його повноважень (звільнення) у розмірі середньої заробітної плати за останніх шість місяців, що передували місяцю закінчення строку повноважень (звільнення).

Водночас, даною правовою нормою встановлено правову гарантію, яка передбачає компенсацію члену НКРЕКП заробітної плати протягом шести місяців

з дня закінчення строку повноважень (звільнення), у разі застосування, зокрема, ротації. Здійснення такої виплати дозволить компенсувати члену НКРЕКП втрачений дохід на період працевлаштування. Згідно з абзацом другим частини дев'ятої статті 8 Закону №1540-VIII, право на компенсацію втрачає чинність після закінчення шестимісячного періоду з дня закінчення строку повноважень (звільнення) такого члена Регулятора. У разі працевлаштування члена Регулятора протягом строку виплати компенсації, виплата компенсації припиняється з дня працевлаштування такої особи.

Колегія суддів вказала, що наведене у сукупності дає підстави для висновку, що застосування процедури ротації передбачає припинення повноважень члена НКРЕКП та звільнення з посади. При цьому, ротація з урахуванням принципу часткового оновлення складу органів влади є обмеженням строку повноважень, на який особу було призначено, та передбачає собою саме припинення повноважень члена НКРЕКП, однак жодним чином не зміню його функціональних обов'язків та повноважень.

Верховний Суд також погодився і з висновком апеляційного суду, що передбачена законодавцем ротація є окремою самостійною процедурою, а не достроковим припиненням повноважень члена НКРЕКП, тому не потребує прийняття відповідного рішення Кабінетом Міністрів України, як це передбачено при достроковому припиненні повноважень.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 листопада 2022 року у справі № 640/23826/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107571181>.

Огляд судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за листопад 2022 року / Упоряд.: управління забезпечення роботи судової палати з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів секретаріату Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду; правове управління (І) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2023. – 70 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн:

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://instagram.com/supremecourt_ua)